

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Daha fazla bilgi için, bu belgenin sonunda bulunan yazarın telif hakkı ile ilgili kısmı okuyabilirsiniz.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

BÜYÜK DAİRE

TĂNASE/MOLDOVA DAVASI

(Başvuru n° 7/08)

KARAR

STRAZBURG

27 Nisan 2010

Bu karar kesindir. Şekli düzeltmelere tabi olabilir.

Tănase/Moldova davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi heyet olarak :

Peer Lorenzen, *Başkan*,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Ireneu Cabral Barreto,
Corneliu Bîrsan,
Rait Maruste,
Vladimiro Zagrebelsky,
Elisabeth Steiner,
Dean Spielmann,
Sverre Erik Jebens,
Ján Šikuta,
Dragoljub Popović,
Isabelle Berro-Lefèvre,
Päivi Hirvelä,
George Nicolaou,
Zdravka Kalaydjieva,
Mihai Poalelungi, *hakimler*,

ve Michael O'Boyle, *yazı işleri müdür yardımcısı*,

olarak 16 Eylül 2009 ve 10 Mart 2010 tarihlerinde toplanmıştır ve 10 Mart 2010 tarihindeki oturumda aşağıdaki kararı vermiştir :

USUL

1. Davanın temeli olan başvuru (n° 7/08), Moldova Cumhuriyeti'ne karşı Moldova ve Romanya vatandaşları olan Sayın Alexandru Tănase ve Sayın Dorin Chirtoacă (« başvurulular ») tarafından 27 Aralık 2004 tarihinde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (« Sözleşme ») 34. maddesi uyarınca yapılmıştır.

2. Başvurucular, Chişinău'da avukatlık yapan J. Hanganu tarafından temsil edilmişlerdir. Moldova Hükümeti (« Hükümet ») kendi görevlisi (ajanı) Sayın V. Grosu tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvurucular özellikle, Sözleşme'ye Ek 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile güvence altına alınan yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde serbest seçimlere katılma ve seçilmeleri halinde milletvekili üyeliklerini yapma haklarının ihlal edildiğini iddia etmektedirler. 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile birlikte Sözleşme'nin 14. maddesinin de ihlal edildiğini öne sürmektedirler.

4. Başvuru, Mahkemenin Dördüncü Dairesi'ne gönderilmiştir (Mahkeme İçtüzüğü'nün 52 § 1 maddesi). 18 Kasım 2008 tarihli

kabuledilebilirlik ve esasa ilişkin kararında, hakimler Nicolas Bratza, Lech Garlicki, Giovanni Bonello, Ljiljana Mijović, David Thór Björgvinsson, Ledi Bianku ve Mihai Poalelungi ile yazı işleri müdür yardımcısı Fatoş Aracı'dan oluşan söz konusu Daire, oyçokluğuyla, Sayın Chirtoacă ile ilgili başvuruyu kabuledilemez bulmuştur ve, oybirliğiyle, Sözleşme'ye Ek 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Daire, oybirliğiyle, Sözleşme'nin 14. maddesi ile birlikte 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin ihlaline ilişkin şikayetin ayrıca incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir.

5. 6 Nisan 2009 tarihinde, Hükümet'in talebinden sonra, Büyük Daire Kurulu, Sözleşme'nin 43. maddesine göre davanın Büyük Daire önüne gönderilmesine karar vermiştir.

6. Büyük Daire'nin oluşumu Sözleşme'nin 27 §§ 2 ve 3 maddeleri ile İçtüzüğü'nün 24. maddesine uygun olarak yapılmıştır. Hakim Jean-Paul Costa, ikinci müzakkerelere katılamadığı için, başvurunun incelenmesi esnasında Büyük Daire'nin başkanlığını Hakim Peer Lorenzen yapmıştır ve Hakim Corneliu Bîrsan, ilk yedek, Büyük Daire'nin tam üyesi olmuştur (İçtüzüğü'nün 11. maddesi).

7. Hem başvuru Sayın Tănase hem de Hükümet davanın esası hakkında yazılı beyanlarını sunmuşlardır. Müdahil olma hakkını kullanan (Sözleşme'nin 36 § 1 maddesi ve İçtüzüğü'nün 44 § 1 b) maddesi) Romanya Hükümeti de, beyanlarını sunmuştur.

8. 16 Eylül 2009 tarihinde, Strazburg İnsan Hakları Sarayında, kamuya açık bir duruşma yapılmıştır (İçtüzüğü'nün 59 § 3 maddesi).

Bu duruşmaya:

– Savunmacı Hükümet adına

Bay V. GROSU,

ajan ;

– başvuru adına

Bayan J. HANGANU,

temsilci ;

– Romanya Hükümeti adına

Bayan R.-H. RADU,

ajan,

Bayanlar D. TASE,

I. POPESCU,

I. CIOPONEA,

danışmanlar

katılmıştır.

Mahkeme Sayın Grosu ve Sayın Hanganu ile Sayın Radu'nun beyanlarını dinlemiştir.

9. Duruşma akabinde gelişen olaylardan sonra (aşağıdaki paragraflar 68 ve arası 70) başvuru, davanın işlemiden kaldırılmasını istemediğini belirtmiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

10. Başvurucu 1971 yılında doğmuş ve Chişinău'da ikamet etmektedir. Moldova'da politikacı olmakla birlikte, Romen kökenlidir.

A. Tarihi durum

11. 1359 yılında Moldova Prensliği bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. O dönemlerde sınırları, Doğu Karpatlar, Dniester Nehri ve Karadeniz arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Bu bölge bugün, Moldova'yı, Romanya'nın bir parçasını ve Ukrayna'nın bir parçasını kapsamaktadır. Prensliğin halkı aynı dili konuşmaktaydı ve (bugünkü Romanya'nın toprakları içinde olan) Sinistre ve Valaça halklarıyla birlikte aynı kökenden gelmekteydiler.

12. XV. Yüzyılda, Moldova, Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümdarlığını kabul etmiştir.

13. 1806-1812 tarihli Rus-Türk savaşından sonra, Dniester Nehrinin güneyi ile Prut Nehrinin batısı arasında kalan Moldova Prensliği'nin doğu kısmı, Sovyet İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bu bölgenin ismi Bessarabya olarak değiştirilmiştir.

14. 1859 yılında, Moldova Prensliği'nin batı kısmı Valaça ile birleşmiş ve yeni bir devlet kurmuştur. 1861 tarihinden itibaren bu yeni devlet, Romanya ismi altında tanınmaktadır. 1877 yılından itibaren Romanya, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp bağımsızlığını ilan etmiştir.

15. 1918 yılının başında, Bessarabya Rusya'ya karşı bağımsızlığını ilan etmiştir ve 27 Mart 1918 tarihinde, Romanya ile birleşmiştir. Bessarabya halkı Romen olmuştur.

16. Sovyetler Birliği, Romanya ve Bessarabya'nın birleşmesini tanımamıştır. 28 Haziran 1940 tarihinde, Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği tarafından imzalanan Molotov-Ribbentrop Paktı'ndan sonra, Sovyetler Birliği, Bessarabya'yı tekrar kendine bağlamıştır.

17. İkinci Dünya Savaşından sonra % 70'e yakın Bessarabya toprağı ve % 80'e yakın Bessarabya halkı, Moldovya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (1990 yılında Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür) haline gelmiştir. Bessarabya toprağının kalan kısmı Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. Bessarabya halkı Romen vatandaşlığını kaybetmiştir ve Sovyet vatandaşlığını almıştır. Romanya ise, Sovyetler Birliği'nin uydu bir ülkesi haline gelmiştir.

18. Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra, 27 Ağustos 1991 tarihli bağımsızlık bildirisinde, Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu, özellikle 1812 tarihinde Moldova Prensliği'nin topraklarının Rusya'ya bağlanmasını

ve 1940 yılında Romanya tarafından alınan toprakların Sovyetler Birliği tarafından kendisine bağlanmasını kınamıştır ve eski Moldova, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırlarında ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. Kısa süre sonra Moldova, Birleşmiş Milletlere katılmış ve uluslararası toplum tarafından tanınmıştır.

B. Bağımsızlıktan beri vatandaşlık

19. 1991 yılında Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu, vatandaşlık ile ilgili bir yasayı onaylamış ve Sovyetlere bağlanmadan önce, tüm Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti topraklarında yaşayan herkesi ve onların çocuklarını Moldova vatandaşı ilan etmiştir.

20. 28 Haziran 1940 tarihinden önce Moldova Cumhuriyeti topraklarında yaşayanların çocuğu olan başvuru, Moldova vatandaşlığını almıştır.

21. Ayrıca 1991 yılında, Romanya Parlamentosu vatandaşlık ile ilgili bir yasayı onaylamıştır. Bu yasaya göre, 1989 yılından önce kendilerine atfedilmeyecek bir nedenden dolayı Romen vatandaşlığını kaybeden şahıslar ve onların çocukları bu vatandaşlıklarını tekrar alabilirler.

22. Esas olarak, Moldova Anayasası'nın 18. maddesi (29 Temmuz 1994 tarihinde kabul edilen ve 27 Ağustos 1994 tarihinde yürürlüğe giren), Moldova vatandaşlarına, istisnai durumlar hariç olmak üzere, başka herhangi bir devletin vatandaşlığını almayı yasaklamaktadır. Ancak uygulamada, bu yasak işlememiştir çünkü, birçok Romen kökenli Moldova vatandaşı, Romen yasasının hükümlerinden faydalanarak Romen vatandaşlığını almışlardır. Aynı zamanda, diğer başka kökenden gelen (Rus, Ukrayna, Bulgar veya aynı zamanda Türk) çok sayıda Moldovalı, başka vatandaşlıkları almışlardır.

23. 2002 yılında, birden çok vatandaşlığı yasaklayan Moldova Anayasası'nın ilgili hükümleri kaldırılmıştır.

24. 5 Haziran 2003 tarihinde Moldova Parlamentosu, vatandaşlık ile ilgili yasayı değiştirmiş ve Moldova vatandaşlarına bir başka vatandaşlık alma hakkını sınırlayan hükmü kaldırmışlardır (aşağıdaki paragraf 74). Yeni hükümlere göre, birden çok vatandaşlığı olanlar, istisnasız, sadece Moldova vatandaşlığına sahip şahıslarla, aynı haklara sahiptir (aşağıdaki paragraf 75).

25. Belirtilmeyen bir tarihte, başvuru Romen vatandaşlığını almıştır. Şu anda sahip olduğu Romen pasaportu kendisine 2005 Aralık ayında verilmiştir. Başvuru sonrasında, halka açık bir şekilde Romen vatandaşı olduğunu söylemiştir.

26. 1991 yılından beri Romen vatandaşlığını alan Moldova vatandaşlarının sayısını bilmemekteyiz çünkü, Romanya Hükümeti bu konuda halkı bilgilendirmemiştir; Ancak 1991 ve 2001 yılları arasında 95 000 ve 300 000 arasında Moldova vatandaşının, Romen vatandaşlığını aldığını tahmin edebiliriz. 4 Şubat 2007 tarihinde, Romanya

Cumhurbaşkanı, bir görüşme esnasında, Moldova vatandaşları tarafından yapılan 800 000'e yakın vatandaşlık başvurusunun incelemesinin devam ettiğini ve Hükümet'in, 2007 yılının sonrasında bu sayının 1,5 milyona (toplam 3,8 milyon Moldova vatandaşı üzerinden) varmasını beklediğini beyan etmiştir.

27. Romen vatandaşlığı dışında başka vatandaşlığı olan Moldova vatandaşlarının sayısı da bilinmemektedir; bu durumun da çok yaygın olduğu görünmektedir ve Romen vatandaşlığından sonra en yaygın olan vatandaşlık, Rus vatandaşlığıdır. 16 Eylül 2008 tarihinde, bir televizyon programında, Moldova'daki Rus Büyükelçisi, Dniester nehrinin her iki kıyısında (yani tüm Moldova'da) 120 000 Moldova vatandaşının Rus pasaportu olduğunu ifade etmiştir.

28. Moldova Hükümeti, beyanlarında, Daire'nin dikkatini, Sinistre halkının üçte birinin çifte vatandaşlığa sahip olduğu ve Komünist milletvekili V. Mişin'in, 273 sayılı yasanın (aşağıdaki paragraflar 78 ve 81 arası) parlamento tartışmalarında, çifte vatandaşlığa sahip olan Moldova vatandaşlarının sayısının yaklaşık olarak 500 000'e çıktığını belirttiği konusuna çekmiştir.

C. 2008 seçim reformundan önce Moldova'daki politik gelişmelerin kısa anlatımı

29. Son on yıl boyunca ve 2009 seçimlerine kadar, Parlamento'da en geniş biçimde temsil edilen Moldova Komünist Partisi, ulusal politik hayatta baskındır.

30. Komünist Partisi'nden başka, Moldova'da yirmi beşten fazla siyasi parti bulunmaktadır. Bu partiler, Komünist Partisi'nden daha az etkilidirler ve daimi bir şekilde sayılarının değişmesinden dolayı, bu partilerin tam sayısını vermek zordur. Bu siyasi partilerin zayıflığı, bunların arasından çok azı % 6 ülke seçim barajını aşmasıdır. Parlamento'da temsil edilmek için gerekli olan bu baraj, daha önceki milletvekilliği seçimlerinde yürürlüğe konulmuştur.

31. 2001 seçimlerinde, seçime katılan yirmi yedi siyasi partiden sadece Hristiyan-Demokrat Halkçı Parti % 8 oy elde ederek, Komünist Parti dışında, tek başına seçim barajını aşmıştır. Bir seçim bloku (ortak liste) oluşturarak seçime katılan diğer altı siyasi parti, % 13 oy almışlardır. Komünist Parti, kaybedilen oyların oranının dağılımından sonra, 101 milletvekili sandalyesinden 71 milletvekili sandalyesini almıştır.

32. 2002 yılında, Moldova seçim mevzuatını değiştirmiştir. Her siyasi partiye uygulanan % 6 ülke seçim barajını korumuştur; ama üç ve üçten fazla siyasi partinin yapacağı seçim blokları için % 9 olan barajı, % 12'ye çıkarmıştır.

33. Yirmi üç partinin katıldığı 2005 seçimleri sırasında, Hristiyan-Demokrat Halkçı Parti, % 9 oy oranıyla, Komünist Parti dışında, parti

olarak barajı aşan tek siyasi parti olmuştur. Seçime blok halinde giren diğer üç parti, oyların % 28'ini toplamıştır. Komünist Parti oyların % 46'sını almış ve kaybedilen oyların dağılımından sonra, 101 milletvekilliği sandalyesinden 56'sını almıştır.

34. Temmuz 2007 ayında, bazı uluslararası gözlemciler ile Avrupa Konseyi'nin devam eden eleştirileri karşısında Parlamento, yeniden seçim kanununu değiştirerek her parti için seçim barajını % 4'e ve seçime giren parti sayısından bağımsız olarak, blok halinde seçime giren partiler için de, seçim barajını % 8'e çekmiştir. Hukuk ile Demokrasi için Avrupa Konseyi Komisyonu (Venedik Komisyonu) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), ayrı ayrı seçimlere giren partiler için barajın düşürülmesinden dolayı memnuniyetlerini dile getirmişlerdir ve seçim blokları için de, yakın barajların belirlenmesini önermişlerdir. Hükümet içinde işbirliği ve istikrar için, seçim bloklarının cesaretlendirilmesi gerektiğini de ayrıca belirtmişlerdir.

35. 2007 yılı yerel seçimleri esnasında, Komünist Parti yerel yasama organları için kullanılan oyların % 40'nı almıştır. Yerel seçimlerde barajın olmamasından dolayı, Komünist Parti birçok yerel mecliste muhalefet partisi konumuna dönüşmüştür. Bu seçim sonucunda başvuru, Chişinău belediye meclisi üyesi olmuştur.

36. Sonrasında başvuru, 2008 yılında kurulan ve muhalefette olan Demokrat-Liberal Parti'nin genel başkan yardımcısı olmuştur.

D. 2008 seçim reformu

37. 10 Nisan 2008 tarihinde Moldova Parlamentosu, üç büyük değişiklik öngören bir mevzuat reformu yapmıştır: seçim barajının % 4 ile % 6 arasına çekilmesi, her türlü blok veya koalisyonun yasaklanması ve çifte vatandaş veya ikiden fazla vatandaşlığı olanlara milletvekili seçilme yasağı.

38. Bu son noktayla ilgili değişiklik, 273 sayılı yasayla (aşağıdaki paragraflar 78 ve 80 arası) Parlamento önüne getirilmiştir ve 11 Ekim 2007 tarihli ilk oturumda kabul edilmiştir. Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yasa tasarısı, sadece Moldova vatandaşlığı olanların idare içinde ve diğer kamu görevlerinde yüksek görevlerde bulunabileceklerini ve milletvekili seçimlerine aday olabileceklerini düzenlemektedir (aşağıdaki paragraf 78). Sinistre ile ilgili özel bir hüküm içermektedir (aşağıdaki paragraflar 80 ve 81).

39. Yasa tasarısının gerekçesinde, Adalet Bakanı yardımcısı şu ifadelerde bulunmuştur:

« Vatandaşlık konusunda halihazırda ülkede var olan durumun incelenmesinden sonra, Moldova vatandaşlarının başka ülkelerin vatandaşlıklarını almalarındaki amacın, Avrupa Birliği'nde serbest bir şekilde seyahat etme, sosyal haklar elde etme, ailelerin birleştirilmesi, iş ve öğrenim gibi durumlar olduğunu gözlemlemektir.

Aynı zamanda, başka bir ülkenin vatandaşlığını alan bir şahsın bu ülkeye karşı politik ve hukuki yükümlülükleri bulunmaktadır. Moldova Cumhuriyeti ve şahsın vatandaşlığının olduğu bir başka ülke ile ilgili yükümlülükler söz konusu olduğu zaman, bir çıkar çatışması ortaya çıkabilmektedir.

Bu unsurları göz önünde bulundurarak ve durumun düzeltilmesi amacıyla, birden fazla vatandaşlığı olan şahıslara kamu görevini yasaklamak için mevzuatın değiştirilmesinin mantıklı olduğunu düşünmekteyiz (...)

Ancak, bu durum, ilgili şahısların Moldova Cumhuriyeti'nde çalışamayacakları anlamına gelmemektedir; bu şahıslar kamu gücünün kullanımının söz konusu olmadığı alanlarda mesleki çalışmalarını yerine getirebilirler (...) ».

40. Parlamento görüşmeleri sırasında, muhalefetten birçok milletvekili, yasa tasarısının bir ön inceleme için Avrupa Konseyi'ne gönderilmesini istemiştir, ancak çoğunluk bu önerinin aleyhine oy kullanmıştır. Muhalefetten, yeni yasaya karşı, Moldova Anayasa Mahkemesi önünde itiraz etmesi istenmiştir. Ancak muhalefet o dönemlerde bunu yapmamıştır (bkz., ancak, aşağıdaki paragraflar 54 ve 58 arası). Muhalefet milletvekillerinden birçoğu, birden çok vatandaşlığa sahip şahıslara milletvekilliğini yasaklayan yasa tasarısının, vatandaşlık ile ilgili Sözleşme'nin 17. maddesine aykırı olduğunu savunmuşlardır (aşağıdaki paragraflar 83 ve 85 arası). Ancak, Adalet Bakanı yardımcısı, buna aykırı bir görüşü savunmuştur ve böyle bir uyumsuzluk olması durumunda bile, Parlamento'nun buna aykırı hareket edebileceğini belirtmiştir.

41. 7 Aralık 2007 tarihinde, yasa tasarısı Parlamento tarafından ilk oturumda kabul edilmiştir (aşağıdaki paragraf 78). Ancak Cumhurbaşkanı bu yasayı onaylamayı reddetmiştir ve yasayı tekrar incelenmesi için Parlamento'ya geri göndermiştir.

42. Sonuçta, tasarı değiştirilmiştir ve birden fazla vatandaşlığa sahip olan şahıslara yasaklanan idare ve kamu hizmetindeki görevlerin listesi kısaltılmıştır. Milletvekilliği seçimleriyle ilgili hükümler, çifte vatandaşlığı veya ikiden fazla vatandaşlığı olanlara seçimlerde aday olma imkânı tanınacak şekilde değiştirilmiştir; ancak adayların adaylıklarını kaydettirmeden önce Merkez Seçim Komisyonu'nu vatandaşlıkları ile ilgili olarak bilgilendirmeleri gerekmektedir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi tarafından milletvekilliklerinin onaylanmasından önce, bu adayların vatandaşlıklarından vazgeçmeleri veya bu vazgeçme ile ilgili prosedürün başlatmış olmaları gerekmektedir (aşağıdaki paragraf 79).

43. 10 Nisan 2008 tarihinde, yasalar komisyonu tarafından Parlamento'ya yeni bir yasa tasarısı sunulmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi, bu tasarı bu tarihte onaylanmıştır. 273 sayılı yasada yapılan değişiklikler dikkate alındığında, vatandaşlık yasasına, vatandaşların eşitliği konusunda yasada belirtilen durumlarda farklı muameleye izin veren bir istisna eklenmiştir (yukarıdaki paragraf 24 ve aşağıdaki paragraf 75).

44. 29 Nisan 2008 tarihinde Cumhurbaşkanı, 10 Nisan tarihinde Parlamento tarafından kabul edilen yasayı onaylamıştır. 13 Mayıs 2008

tarihinde yasa metni Resmi Gazete’de yayınlanmıştır ve yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, her iki seçim mevzuatı değişikliği (yukarıdaki paragraf 37) kabul edilmiştir ve Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmişlerdir.

E. Seçim reformuna karşı uluslararası tepkiler

1. Avrupa Konseyi ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu

45. 29 Nisan 2008 tarihinde, ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu (IHAK), 14 Aralık 2007 tarihinde onayladığı raporunu kamuoyuna sunmuştur. Bu raporda Komisyon, iki veya daha fazla vatandaşlığı olanlarla ilgili yapılan değişiklikler konusunda endişelerini dile getirmiştir:

« 16. IHAK, Moldova’nın imzaladığı vatandaşlık üzerine Sözleşme’nin 17. maddesi ile tamamen uyumlu olan vatandaşlık ile ilgili yasanın 25. maddesinin, başka bir vatandaşlığı olan ve yasal ve fiili olarak Moldova’da ikamet eden Moldova vatandaşlarının, diğer Moldova vatandaşları ile aynı haklara sahip olduğunu düzenlediğini altını çizerek kaydetmektedir. Bu konuda IHAK, 11 Ekim 2007 tarihinde Parlamento tarafından ilk oturumda kabul edilen bazı yasaları değiştiren yasa tasarısı ile ilgili endişelerini bildirmek durumundadır. Bu yasa tasarısına göre, sadece Moldova vatandaşlığı olan şahıslar, idarede ve kamu hizmetlerindeki yüksek görevlerde bulunabilmektedirler. Elde ettiği bilgilere göre IHAK, yasa tasarısının bu haliyle yürürlüğe girmesi durumunda, kamu hizmetine girmedi, birçok vatandaşlığı olan Moldova vatandaşlarının, diğer vatandaşlara göre çok dezavantajlı bir duruma girecekleri kanaatindedir. Öyle görünüyor ki, yasa bu haliyle yürürlüğe girerse, bu durum bir ayrımcılığa, yani vatandaşlıktan dolayı haklı nedenlere dayanmayan farklı muameleye neden olacaktır. IHAK, bu raporun kaleme alındığı tarihte, bu yasa tasarısı ile ilgili Moldova’da çok geniş çapta bir tartışmanın var olduğunu ve gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda birçok kaynağın, bu yasa metninin, kabul edilmeden önce, ulusal ve uluslararası normlara uygun olması için yeniden tamamen gözden geçirilmesi gerektiğinin altını çizdiğini bilmektedir.

(...)

18. Bu tasarının vatandaşlıkla ilgili konularda ayrımcılık yasağı ilkesine zarar vermemesi ve birden fazla vatandaşlığa imkân veren vatandaşlık yasasının ortaya koyduğu tüm avantajların söz konusu edilmemesi için (...), IHAK Moldova makamlarından 11 Ekim 2007 tarihli yasa tasarısını gözden geçirmelerini şiddetli bir şekilde tavsiye etmektedir ».

2. Üye devletlerin yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı için Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Komisyonu

46. « Moldova’nın yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı » başlıklı 14 Eylül 2007 tarihli raporda, üye devletlerin yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı için Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Komisyonu (« yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı Komisyonu ») aşağıdaki tespitlerde bulunmuştur:

« 20. Meclis, Moldova makamlarının Avrupa Konseyi uzmanlarının önerilerinin yerine getirilmesi konusunu değerlendirmek için göstermiş oldukları çabayı takdir etmektedir. Ancak, Avrupa Konseyi'ne verilen taahhütler ile ilgili konularda yapılan tüm yasa tasarılarının, kabul edilmeden önce, Avrupa Konseyi uzmanlarına sunulması ve tartışılması gerekmektedir. »

47. « Avrupa'da demokrasinin durumu: Avrupa'daki demokratik kurumların işleyişi ve Meclis tarafından yapılan izleme prosedürünün gelişmesi » başlıklı 9 Haziran 2008 tarihli bir sonraki raporda, yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı Komisyonu özellikle şunları ifade etmiştir:

« 80. 2007 tarihli Moldova'nın yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı ile ilgili raporda (Doc. 11374), Komisyon'un raportörleri, 2005 yılında seçim kanununda yapılan değişiklikleri memnuniyetle karşılamışlardır. Daha açık bir şekilde, tek başına seçimlere giren siyasi partiler için barajın % 4'e, koalisyon halinde seçime girenler için ise barajın % 8'e indirilmesi, memnuniyet vericidir. (...)

82. İzleme Komisyonu, seçim yasasında yapılacak değişiklikler ile ilgili olarak kaygılanmaktadır. Nisan 2008 tarihinde, Moldova Parlamentosu, siyasi parti listeleri için seçim barajını % 6'ya çıkarmış ve « seçim bloku » - bir grup siyasi parti için tek ortak liste yapılması - oluşturmayı yasaklamıştır. Bu tedbirler çok kaygı vericidir ve Komisyon, en kısa zamanda, 15 Nisan tarihinde, Moldova heyetiyle görüş alışverişinde bulunmaya karar vermiştir. Politik zorunlulukları yerine getirmek için, seçim mevzuatı her iki veya üç senede bir değiştirilemez. Demokratik ve gerçekte çoğulcu kurumların oluşumuna katkı sunmak için, seçim mevzuatının çok sayıda siyasi partinin demokratik sürece katılımını sağlaması gerekmektedir. Raportörler, son değişiklikleri ve bu değişikliklerin altında yatan 2009 ilkbaharında öngörülen milletvekilliği seçimlerinin hazırlık çalışmalarını yakından inceleyeceklerdir ».

3. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi

48. Parlamenterler Meclisi, n° 1619 (2008) sayılı Avrupa'da demokrasinin durumu ile ilgili 25 Haziran tarihinde kabul edilen kararında, kaygılarını dile getirmiştir:

« 5.3 (...) Meclis (...) Moldova Parlamentosu tarafından yakın tarihte alınan siyasi parti listeleri için [seçim] barajını % 6'ya çıkaran kararını (...) üzüntüyle karşılamaktadır (...) ».

49. Moldova'daki demokratik kurumların işleyişi ile ilgili 1666 (2009) kararında Parlamenterler Meclisi endişelerini ifade etmektedir:

« (...) 5 Nisan 2009 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinden önce Moldova makamları, seçim sürecinin iyileştirilmesi ve devletin demokratik kurumlarının güçlendirilmesi ile ilgili daha önceki tavsiye kararlarına kısmen uymuşlardır. Nisan 2008 tarihinde seçim kanununda yapılan değişiklikler, seçim koalisyonu yapmayan siyasi partiler ve sosyo-politik organizasyonlar için seçim barajını % 6'ya çıkarmış ve birden fazla vatandaşlığı olan Moldova vatandaşlarına kamuda yüksek bir görev verilmesini yasaklamıştır. Bu değişikliklerin ortak etkisi, birçok politik gücün politik sürece katılma ihtimalini sınırlamak ve böylece çoğulculuğu zayıflatmaktadır ».

50. Parlamenterler Meclisi, Moldova'yı aşağıdaki konularda düzenleme yapmaya davet etmiştir:

« 8.1. Siyasi partiler için seçim barajını indirmek ve böylece daha çoğulcu bir politik sürecin açılmasını sağlamak amacıyla, Hukuk ile Demokrasi için Avrupa Komisyonu (Venedik Komisyonu) ile işbirliği içerisinde seçim mevzuatı reformunu tekrar ele almak (...) »

8.2. Birden fazla vatandaşlığı olan Moldova vatandaşlarına kamuda yüksek görevler verilmesini yasaklayan seçim kanununun ilgili hükümlerinin uygulanmasını durdurmak ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi'nin *Tănase ve Chirtoacă /Moldova* davasındaki kararını beklemek (...) ».

4. Hukuk ile Demokrasi için Avrupa Komisyonu

51. 23 Ekim 2008 tarihinde, Hukuk ile Demokrasi için Avrupa Komisyonu (Venedik Komisyonu), 2008 Nisan ayında seçim kanununda yapılan değişikliklerle ilgili bir rapor yayınlamıştır. 17-18 Ekim 2008 tarihinde kabul edilen rapor (Görüş n° 484/2008), tüm noktalarda yapılan reformu eleştirmektedir. Birden fazla vatandaşlık ile ilgili değişiklikler konusunda, rapor şunları belirtmektedir:

« 30. 13(2) maddesindeki yeni paragraf, « Moldova vatandaşlığından başka vatandaşlıkları olan şahıslara, 75. maddedeki şartlara göre milletvekilliği görevini » yerine getirme hakkını yasaklamaktadır. Ancak 75(3) maddesi, bir şahsın birden fazla vatandaşlığa sahip olabildiğini ve seçildiği zaman Moldova vatandaşlığı dışındaki diğer vatandaşlıklarından vazgeçmesi şartıyla, adaylığını koyabildiğini belirtmektedir. Bunun bir uyumsuzluk olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

31. Basit bir uyumsuzluk sorununun ötesinde, birden çok vatandaşlığın, seçimlerde aday olma hakkına getirilen sınırlamalar arasında bulunmaması gerekmektedir. Seçim konularında yapılması gerekenler ile ilgili kanun, Moldova'nın Kasım 1999 tarihinde kabul ettiği vatandaşlık ile ilgili Sözleşme'den bahsetmektedir. Bu Sözleşme, hiçbir tereddütte yer bırakmadan, bir devletin birden fazla vatandaşlığı olan vatandaşların, ikamet ettikleri ülke toprakları üzerinde, bu devletin diğer vatandaşları gibi aynı haklara ve ödevlere sahip olduklarını düzenlemektedir ».

32. Buna ek olarak, bu sınırlama, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin, yani 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlalini oluşturabilmektedir ».

5. Uluslararası alanda yapılan diğer eleştiriler

52. 27 Mayıs 2008 tarihinde, AB-Moldova işbirliği Konseyi'nin bir toplantısı sırasında, dönemin AB Dış İlişkiler ve Genel İşler Konseyi Başkanı olan Sloven Dışişleri Bakanı, Moldova'nın 2009 yılındaki milletvekili seçimlerini uluslararası normlara uygun olarak yapmasının önemli olduğunu ifade etmiş ve özellikle seçim barajını % 6'ya çıkaran seçim kanununda yapılan son değişikliklerle ilgili olarak kaygılarını dile getirmiştir.

53. Ayrıca seçim reformunun neden olduğu kaygılar, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Başkanı tarafından 9 Temmuz 2008 tarihinde, Moldova Parlamentosu önünde yaptığı konuşmada dile getirilmiştir:

« (...) Venedik Komisyonu'nun gelecek seçimlerde uygulanacak olan mevzuatta yapılan bu son değişiklikler ile ilgili olarak, özellikle seçim barajı, seçime blok halinde girme ve çifte vatandaşlık konularında, önerisini ciddi bir şekilde dikkate almanızı tavsiye ediyorum. Bunlar hassas sorunlardır ve bizi bu hükümleri koymak için teşvik eden kaygılar ile, bu hükümlerin Avrupa Konseyi ilkelerine uygun olması konusunda uluslararası toplumun kaygıları arasında iyi bir denge kurulması gerekmektedir ».

F. Anayasa Mahkemesi önünde yapılan başvuru

54. 9 Aralık 2008 tarihinde, Demokrat-Liberal Partisi'nin Genel Başkanı Sayın Vlad Filat, 273 sayılı yasanın Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesi amacıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

55. 26 Mayıs 2009 tarihli kararıyla Yüksek Mahkeme, söz konusu yasanın Anayasa'ya uygun olduğuna ve tamamen geçerli olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, ilgili yasa hükümlerinin tartışma bırakmayacak şekilde açık olduğunu, Resmi Gazete'de yayınlandığı için ulaşılabilir olduğunu ve Parlamento'da milletvekili olmak isteyen Moldova vatandaşlarına, seçim haklarına zarar gelmemesi için ne yapılması gerektiğini açıkça bildirdiği için öngürülebilir olduğunu belirtmiştir. Yüksek Mahkeme, yasanın birden fazla vatandaşlığı olanlara milletvekilliğini yasaklamadığının ve bu şahısları mevzuata uymaya davet ettiğinin altını çizmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, söz konusu kanun hükümlerinin, uluslararası hukukun kurallarına uygun olduğunu ve birçok uluslararası belgenin devletlere, kamu hizmetinde görev alan ve birden fazla vatandaşlığı olan şahıslarla ilgili olarak düzenlemeler yapmasına izin verdiğini ifade etmiştir.

56. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, devletin egemenlik haklarının önemi ve seçmen ile devlet arasında devam eden hukuki ve politik bağın gerekliliği dikkate alındığında, ilgili yasa Moldova devletine karşı saadakat güvence altına aldığından, bu yasanın meşru bir amaca yönelik olduğunu söylemiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre, başka bir ülkeye ait vatandaşlığı olan bir Moldova vatandaşı için, Moldova vatandaşlığının yüksek derecede anlamını yitirdiğini çünkü, bu şahıs sadece Moldova Anayasa hükümleri ve Moldova halkının çıkarları tarafından yönlendirilmemektedir, aynı zamanda yabancı bir devletin çıkarları doğrultusunda da hareket edebilmektedir. Milletvekillerine çifte vatandaş sahibi olmaları imkanı tanımak, milletvekilliği görevinin bağımsızlığı anayasal ilkesine, devletin egemenliğine, ulusal güvenliğe ve gizli bilgilerin yayınlanmaması ilkesine aykırıdır. Bu amaçla Yüksek Mahkeme, Moldova devletini zayıflatmak isteyen bazı hareketler gözönüne alındığında, ulusal güvenliği korumanın ve

Moldova'nın devlet statüsünün güçlendirilmesinin acil bir gereklilik olduğu üzerinde durmuştur.

57. Anayasa Mahkemesi ayrıca, seçim haklarına yapılan bu müdahalenin orantılı olduğunu, çünkü bu hakların özüne zarar vermekten çok, sadece milletvekili olma hakkını Moldova vatandaşlığı ile sınırladığını belirtmiştir. Vatandaşların, bir tek vatandaşlığın zorunlu kıldığı görevlerde bulunma ile, değişik vatandaşlıkları koruyup başka işlerde çalışma arasında seçim yapma hakları vardır.

58. Yasanın Moldova vatandaşları arasında eşit olmayan bir muamele yarattığı argümanı konusunda Anayasa Mahkemesi, eşitlik ilkesi ile aynılık ilkesinin birbirlerine karıştırılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Birden fazla vatandaşlığı olan şahıslar ile tek vatandaşlığı olan şahıslar aynı durumda değildirler ve dolayısıyla, her iki durum kıyaslanamaz.

G. 2008 seçim refomundan sonra politik gelişmeler

59. 5 Nisan 2009 tarihinde milletvekilli seçimleri yapılmıştır. Komünist Parti, 60 milletvekili sandalyesi elde etmiştir. Üç muhalefet partisi toplamda 41 milletvekilliği almışlardır (15'er sandalye Liberal-Demokrat Parti ve Liberal Parti ve 11 sandalye « Bizim Moldova » seçim bloku). Seçilen 101 milletvekilinden yirmi biri, ya birden fazla vatandaşlığa sahiptir veya ikinci bir vatandaşlığı elde etmek için başvuruda bulunmuştur ve bu nedenle, 273 sayılı yasanın hükümlerinden etkilenmiştir. Bu yirmi bir milletvekilinin hepsi muhalefet partilerinin üyelerinden oluşmaktadır.

60. Bu seçim sonucunda Başvurucu, Moldova Parlamentosu'na milletvekili olarak seçilmiştir. Milletvekilliğini yapabilmesi için Romen vatandaşlığından vazgeçmesi gerekmektedir; başvurucu bu şartı yerine getirmiş ve Chişinău'daki Romanya Büyükelçiliği'ne bir mektup yazarak Romen vatandaşlığından vazgeçmek zorunda olduğunu, ama Büyük Daire'nin bu davadaki kararından sonra bu mektubu geri çekme hakkını saklı tuttuğunu belirtmiştir.

61. 22 Nisan 2009 tarihinde Romanya Büyükelçiliği'ne yazdığı mektubu gözönüne alan Anayasa Mahkemesi, başvurucunun milletvekilliğini onaylamıştır.

62. Sonrasında Komünist Parti, gerekli altmış bir milletvekilinin oyunu alamadığı için, Cumhurbaşkanı'nı seçme girişimleri iki defa başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sonuç olarak, 15 Haziran 2009 tarihinde Parlamento fesh edilmiştir ve yeni milletvekili seçimleri için tarih, 29 Temmuz 2009 olarak belirlenmiştir.

63. Fesihten önce, Parlamento yeniden seçim mevzuatını değiştirmiş, seçim barajını % 6'dan % 5'e indirmiş ve seçime gerekli katılım oranını % 51'den kayıtlı seçmenlerin üçte birine indirmiştir. Muhalefet bu değişikliklerle ilgili olarak kaygılarını dile getirmiş ve bu durumun, – bir önceki seçimde Komünist Parti ile işbirliği yapan – Hristiyan-Demokrat

Halkçı Parti'nin bu seçim barajıyla Parlamento'ya girmesine yardımcı olma amacıyla yapıldığını iddia etmiştir.

64. Bu arada, Komünist Partisi'nin önemli isimlerinden biri ve bir önceki dönemde Parlamento Başkanlığı yapmış olan Sayın Marian Lupu, Komünist Parti'den ayrılmış ve Nisan 2009 seçimlerinde seçim barajını aşamayan ve küçük bir parti olan Demokrat Parti'nin başına geçmiştir.

65. 29 Temmuz 2009 seçimlerinde beş parti seçim barajını aşmıştır. Komünist Parti 48, Liberal-Demokrat Parti 18, Liberal Parti 15, Demokrat Parti 13 ve «Bizim Moldova» seçim bloku 7 sandalye elde etmiştir. Toplamda 53 sandalye ile parlamento çoğunluğunu alan bu son dört siyasi parti, «Avrupa ile bütünleşmek için birlik» adı altında bir koalisyon oluşturmuşlardır.

66. Başvurucu tekrar seçilmiştir. Sonrasında Romen vatandaşlığından çıkmak için yapmış olduğu başvuruyu (yukarıdaki paragraf 60) dikkate alan Anayasa Mahkemesi, başvurucunun milletvekilliliğini onaylamıştır.

67. 28 Ağustos 2009 tarihinde, Parlamento çoğunluğu, Sayın Mihai Ghimpu'yu Parlamento Başkanlığı'na seçmiştir. 11 Eylül 2009 tarihinde Moldova Cumhurbaşkanı Sayın Vladimir Voronin istifa etmiştir. Moldova Anayasası'na göre Parlamento Başkanı sıfatıyla Mihai Ghimpu geçici olarak, yani Cumhurbaşkanı seçilene kadar, Cumhurbaşkanlığı sıfatını yerine getirmekle görevlendirilmiştir.

68. 25 Eylül 2009 tarihinden beri Moldova, «Avrupa ile bütünleşmek için birlik» adı altında oluşturulan koalisyon tarafından yönetilmektedir. Bu tarihte, Sayın Vlad Filat resmi olarak Başbakan olmuştur ve birçok bakan resmi olarak atanmıştır. Başvurucu Adalet Bakanı olarak atanmıştır. Moldova hukukuna göre başvuru, bakan olarak atanmasından itibaren altı ay süreyle milletvekilliliğini korumaktadır.

69. 10 Kasım 2009 tarihinde, gerekli olan 61 oy toplanamadığı için Parlamento'nun Sayın Marian Lupu'yu Cumhurbaşkanı olarak seçmeye çalışması başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Komünist Parti oylamalara katılmayı reddetmiştir. Cumhurbaşkanı seçmek için yapılan ikinci girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır, çünkü gerekli olan 61 oy elde edilememiştir.

70. Moldova Anayasası'na göre, koalisyon yeni Cumhurbaşkanı seçemediği için, yeni milletvekili seçimlerin yapılması gerekmektedir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. Moldova hukukunda uluslararası antlaşmaların yeri

71. Moldova Cumhuriyeti Anayasası'nın 4. maddesi şu şekildedir :

« 1. İnsan hakları ve özgürlükleri ile ilgili anayasal hükümler, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Moldova Cumhuriyeti'nin taraf olduğu sözleşme ve antlaşmalara göre yorumlanmaları ve uygulanmaları gerekmektedir.

2. Moldova Cumhuriyeti'nin taraf olduğu temel insan haklarıyla ilgili olan sözleşmeler ve antlaşmalar ile ulusal yasalar arasında ihtilaf bulunması durumunda, uluslararası belgeler üstündür. »

72. Anayasası'nın 8. maddesi şu şekildedir :

« 1. Moldova Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Şartı ile taraf olduğu uluslararası antlaşmalara saygılı olmayı taahhüt eder (...) ».

73. Moldova Cumhuriyeti tarafından kabul edilen uluslararası antlaşmalar ile ilgili 595 sayılı yasanın ilgili hükümleri şu şekilde kaleme alınmıştır :

Madde 19

Uluslararası antlaşmalara saygı

« Uluslararası antlaşmalar, iyi niyetle ve *pacta sunt servanda* ilkesine göre uygulanmak zorundadırlar. Moldova Cumhuriyeti, taraf olduğu bir uluslararası antlaşmaya uymamayı haklı göstermek için, iç hukuk düzenlemelerini öne süremez ».

Madde 20

Uluslararası antlaşmaların uygulanması

« Kaleme alınış tarzlarından, herhangi bir özel yasal düzenleme yapılmadan uygulanan uluslararası antlaşmaların hükümleri, uygulanabilir niteliktedirler ve Moldova hukuk sisteminde doğrudan doğruya uygulanırlar. Antlaşmaların diğer hükümlerinin uygulanması için özel yasal düzenlemeler yapılır ».

B. Moldova Cumhuriyeti'nin vatandaşlık ile ilgili yasası

74. 5 Haziran 2003 tarihinde değişen Moldova Cumhuriyeti'nin vatandaşlık ile ilgili yasasının 24. maddesi (2 Haziran 2000 tarihli ve 1024 sayılı yasa), Moldova'da birden fazla vatandaşlığa sahip olmaya imkan verdiğini ve bir Moldova vatandaşı tarafından başka bir vatandaşlığın alınmasının Moldova vatandaşlığını kaybettirmediğini düzenlemektedir.

75. 25. maddeye göre, başka bir vatandaşlığı olan, yasal ve fiili olarak Moldova'da ikamet eden bir Moldova vatandaşı diğer Moldova vatandaşları ile aynı haklara ve ödevlere sahiptir. Ancak 273 sayılı yasa, vatandaşların eşit muamele görmesini sağlayan bu ilkeyi, « yasada belirtilen durumlarda » cümlesiyle ortadan kaldırmayı öngörmüştür.

76. 39. maddeye göre, vatandaşlık başvurusuyla veya yeniden kazanma yoluyla Moldova vatandaşlığını kazanan şahıslar aşağıda belirtilen bağlılık yeminini etmek zorundadırlar:

« Ben [soy isim, isim], [doğum tarihi ve yeri] doğan, Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı bir vatandaş olacağıma, Anayasası'na ve yasalarına saygı göstereceğime ve devletin bütünlüğüne ve çıkarlarına zarar veren hiçbir fiili işlemeyeceğime yemin ediyorum ».

C. Seçme hakkı ve bir seçimde aday olma hakkı

77. Seçme hakkı ve seçilme hakkı ile ilgili Anayasa'nın ilgili hükümleri şu şekildedir:

Madde 38 Seçme hakkı ve seçilme hakkı

« (...) »

3. Yasada belirtilen şartlarda, seçme hakkına sahip olan tüm Moldova vatandaşları, seçilme hakkına sahiptir ».

Madde 39 Kamu hizmetlerine girme

« 1. Moldova Cumhuriyeti vatandaşlarının, doğrudan doğruya veya temsilcilikleri aracılığıyla kamu işlerinin idaresine katılma hakları vardır.

2. Yasaya uygun olarak her vatandaş, kamu hizmetine girer. »

78. 273 sayılı yasa, seçim mevzuatı ile ilgili değişiklikleri içermektedir. 7 Kasım 2007 tarihinde Parlamento tarafından kabul edilen ancak, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayan yasa tasarısının 10. maddesi, seçim kanununa aşağıdaki hükmü koymayı önermekteydi :

« Milletvekili adayları, seçim gününde en az on sekiz yaşında olmak, sadece Moldova vatandaşı olmak, ülkede yaşamak ve bu kanunda belirtilen şartları yerine getirmek zorundadırlar ».

79. 13 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe giren 273 sayılı yasanın son halinin 9. maddesi, aşağıdaki hükümleri seçim kanununa koymuştur:

« 1. Milletvekili adayları, seçim gününde en az on sekiz yaşında olmak, Moldova vatandaşı olmak, ülkede yaşamak ve bu kanunda belirtilen şartları yerine getirmekle yükümlüdürler.

2. Adaylığını kaydettirdiği zaman ilgili şahıs, başka bir devletin vatandaşlığına sahip olduğunu veya duruma göre, böyle bir başvuruda bulunduğunu bildirmesi gerekmektedir.

3. Milletvekilliğinin onaylanması sırasında, 2. paragrafta belirtilen herkes, yazılı bir belge ile, varolan bir başka devletin vatandaşlığından vazgeçmesi, bu amaçla ilgili prosedürü başlatması veya vatandaşlık başvurusunda bulunmuşsa, bu başvurusunu geri çekmesi gerekmektedir.

4. Milletvekilliği adaylığının kaydedildiği sırada başka bir devletin vatandaşlığına sahip olduğunun bildirilmemesi ve milletvekilliği döneminde başka bir vatandaşlığın kazanılması, milletvekilliğin Merkez Seçim Komisyonu'nun talebiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi için haklı bir neden oluşturmaktadır ».

80. Sinistre'nin durumu ile ilgili yasanın 21. maddesi şu hükümleri içermektedir:

« (...) 3. Bu yasada öngörülen uyumsuzluklar, Sinistre'de ikamet eden şahıslara, ancak Sinistre'nin hukuki statüsü ile ilgili mevzuatta belirtilmesi durumunda uygulanır ».

81. Bu özel hüküm sınırlı olarak Parlamento'da bazı tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Tartışmaların ilgili bölümleri şu şekildedir:

« 7 Aralık 2007 tarihli oturumda yapılan tartışmalar sırasında, Parlamento'da atanmalar ve dokunulmazlıklar ile ilgili olarak, Hukuk Komisyonu Başkanı Milletvekili Vladimir Turcan:

Milletvekili Vladimir Braga:

Moldova Cumhuriyeti vatandaşları olan ve Sinistre'de ikamet eden şahıslar, çifte vatandaş olabilirler ve dolayısıyla, bu yasanın etkililiği çok düşüktür. Daha açık bir deyişle, aynı zamanda Moldova Cumhuriyeti vatandaşları olan Sinistre vatandaşlarını kapsam dışında bırakıyoruz.

Milletvekili Vladimir Turcan:

Hayır kesinlikle. Şunu iyi anlamak lazım: öncelikle bu yasa her vatandaşa uygulanmamaktadır; ikinci olarak, bu yasa sadece bir kamu kurumunda görev yapanlara uygulanmaktadır; üçüncü olarak, kesin ve geçici maddelerin arasına bilerek bir hüküm koyduk ve üçüncü paragrafın, nehrin solunda, Sinistre'de yaşayan veya çalışan şahısları gösterdiğini, bu durumda bu yasanın bu şahıslara uygulanmayacağını ve bu [şahıslara] ancak Sinistre'nin hukuki statüsü ile ilgili mevzuatta öngörülmesi durumunda uygulanacağını açıkça belirtmek isterim ».

D. Anayasa Mahkemesine başvuru yapma

82. Moldova Cumhuriyeti anayasa yargısı ile ilgili yasanın 38. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'ne sadece Cumhurbaşkanı, Hükümet, Adalet Bakanı, Sayıştay, Yargıtay Başsavcısı, milletvekilleri, siyasi parti grupları ve medyatör başvurabilir.

III. AVRUPA KONSEYİ TARAFINDAN KABUL EDİLEN İLGİLİ BELGELER

A. Vatandaşlık üzerine Avrupa Sözleşmesi

83. Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen ve 1 Mart 2000 tarihinde (genel olarak ve Moldova için) yürürlüğe giren Vatandaşlık üzerine Avrupa Sözleşmesi'nin (« VAS ») Başlangıç kısmı, VAS'ın konusunu açıklamaktadır ve ilgili hükümleri şu şekildedir:

« Vatandaşlıkla ilgili konularda, hem devletlerin hemde kişilerin meşru çıkarlarının hesaba katılması gerektiğini kabul ederek;

(...)

Çok vatandaşlık sorununa yönelik çeşitli Devlet yaklaşımlarını kaydederek ve her devletin, kendi vatandaşının bir başka vatandaşlığının olması veya bu vatandaşlığı kazanması olgusuna, kendi iç hukukunda hangi sonucun bağlanacağına karar vermede özgür olmasını kabul ederek;

(...) »

84. VAS'ın 15. maddesi, doğum ile elde edilen birden çok vatandaşlık veya evlilikle, otomatik olarak elde edilen ikinci vatandaşlık dışında birden fazla vatandaşlığa sahip olma durumunu düzenlemektedir. Bu hüküm şu şekilde kaleme alınmıştır:

« Bu Sözleşme hükümleri, aşağıdaki hususları iç hukuka göre belirlemek için Taraf Devletin haklarını sınırlandırmaz;

a) diğer bir devletin vatandaşlığına sahip veya bunu kazanmış olan kendi vatandaşlarının Taraf Devletin vatandaşlığını elinde bulundurmasını veya kaybetmesi

b) kendi vatandaşlığının kazanımının veya korumanın diğer vatandaşlıktan çıkmaya veya diğer vatandaşlığın kaybına tabi olması ».

85. Birçok vatandaşlığa sahip olmaya bağlı haklar ve ödevler konusunda 17. madde şunları ifade etmektedir:

« 1. Taraf Devletin aynı zamanda başka bir vatandaşlığa sahip olan vatandaşlarının, ikamet ettiği bu Taraf Devlet topraklarında, bu Taraf Devletin diğer vatandaşları ile aynı hak ve ödevlere sahip olmaları gerekmektedir.

2. Bu bölümdeki hükümler aşağıdaki durumlara helal getirmez :

a) aynı zamanda başka bir vatandaşlığa sahip olan Taraf Devlet vatandaşı lehine Taraf Devletçe sağlanan diplomatik veya konsolosluklarla ilgili korumayla ilgili uluslararası hukuk kuralları,

b) her Taraf Devletin çok vatandaşlık durumunda uluslararası özel hukuk kurallarının uygulanışı ».

B. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu’nun seçimler konusunda uyulması gereken kuralları (CDL-AD (2002) 23 rev)

86. Venedik Komisyonu seçimler konusunda uyulması gereken kurallar dizini kabul etmiştir. Bu kurallar dizisinin açıklayıcı rapor kısmının ilgili bölümleri şu şekildedir:

« 6b. Vatandaşlık üzerine Avrupa Sözleşmesi’ne göre, çifte vatandaş olanlar, diğer vatandaşlarla aynı seçim haklarına sahiptirler.

(...)

63. Hukukun istikrarlı olması, demokrasinin güçlendirilmesi için gerekli olan seçim sürecinin güvenilirliği konusunda önemli bir unsurdur. Gerçekten de, kurallar çok sık değişiyorsa, seçmen yanlış yönlendirilebilir ve özellikle kurallar karışık olursa, bu kuralları anlamayabilir; seçmen, haklı veya haksız, seçim hakkının iktidarı elinde bulunduranların bir aracı haline geldiğini, bunu kendi durumlarına göre ayarladıklarını ve dolayısıyla, seçmenin oyunun, seçim sonucunu belirlemediği kanısına varabilir.

64. İstikrarın güvence altına alınması zorunluluğu, uygulamada, resmi anlamda aykırı davranılması ihtimalinin zor olduğu temel ilkelerle ve özellikle seçim sistemi, seçim komisyonlarının oluşturulması ve seçim bölgelerinin belirlenmesi gibi seçim hukukuna ilişkin belirli kurallarla sağlanmamaktadır. Seçim sonucunun belirlenmesinde belirleyici olan bu üç husus, çok sık bir şekilde – haklı veya haksız – ortaya çıkmaktadır ve iktidar partisinin lehine sadece hile yapmaktan değil, aynı zamanda görünüşte hile yapılmış izleniminden kaçınmak gerekmektedir.

65. Kaçınılması gereken bir başka nokta, seçim sisteminin değiştirilmesi değildir, çünkü bir seçim sistemi her zaman iyileştirilebilir; ancak seçim sisteminin devam eden bir şekilde ve seçimden hemen önce (bir seneden az) değiştirilmesinden kaçınmak gerekmektedir. Bu durumda, hile yapma iradesinin yokluğunda bile, hile konjonktürdeki partizanların çıkarlarına bağlı olarak ortaya çıkabilecektir ».

IV. AVRUPA KONSEYİ’NE ÜYE DEVLETLERİN İÇ HUKUKLARI VE UYGULAMALARI

87. Mahkeme’nin sahip olduğu bilgiler, Moldova dışında üç ülkenin (Azerbeycan, Litvanya ve Bulgaristan) açıkça çifte vatandaşlığa sahip olan şahıslara Parlamento’ya seçilmeyi yasaklamakta olduğunu göstermektedir. Azerbeycan’da ve Litvanya’da her halükarda çifte vatandaşlık yasaktır; buna karşın Bulgaristan’da çifte vatandaşlığa izin verilmektedir. Dördüncü bir devlet olan Malta’nın Anayasası’na göre « eğer bir şahıs Malta dışındaki bir başka devletin vatandaşı ise ve bu devletin vatandaşlığına iradesiyle girmişse veya sadakat yeminiyle bu devlete bağlı ise » bu şahıs Temsilciler Meclisine seçilemez; bu hükmün vatandaş olmayanlara mı yoksa birden çok

vatandaşlığı olan şahıslara mı uygulandığını belirlemek güçtür. Her halükarda, bu hükmün uygulandığı belirli bir durum yoktur; 2000 yılında çifte vatandaşlığı kabul eden yasal değişiklikten sonra, bu sınırlamanın hala yürürlükte olup olmadığını tam anlamıyla bilememekteyiz. Çifte vatandaşlığı kabul eden Romanya, 2003 yılında çifte vatandaşların milletvekili olmasını yasaklayan hükmü kaldırmıştır.

88. Letonya’da, milletvekillerinin çifte vatandaş olmalarını yasaklayan hiç bir hüküm bulunmamaktadır; buna karşın çifte vatandaş olan bir şahıs Cumhurbaşkanı olamamaktadır. Her ne kadar sınırlı durumlarda izin verilse de, ilke olarak çifte vatandaşlığın Leton hukukunda yasak olduğunu kaydetmemiz gerekmektedir. Monako’da, bir vatandaş başka bir ülkede kamu hizmeti veya seçimlik bir görevi yerine getiriyorsa, Ulusal Konsey’in üyesi olamaz. Portekiz’de ikamet etmeyen çifte vatandaş sahibi olan biri, diğer vatandaşlığının ülke topraklarını kapsayan seçim bölgesinde milletvekili olamaz.

89. Özetle, Avrupa Konseyi’ne üye üç devlet (Moldova, Bulgaristan ve Malta, bu ülke için yukarıda belirtilen tereddüt saklı kalmak kaydıyla) çifte vatandaşlığı kabul etmekte birlikte, çifte vatandaş olan şahıslara milletvekili olmayı yasaklamaktadır. Ayrıca, çifte vatandaşlığı yasaklayan Litvanya ve Azerbeycan, çifte vatandaş olan kişilere aynı zamanda milletvekili olmayı da yasaklamaktadır. Moldova dışındaki bu dört ülke arasından, Litvanya’nın ve Azerbeycan’ın VAS’a üye olmadıklarını, Bulgaristan’ın VAS’ın 17. maddesine çekince koyduğunu ve Malta’nın bu belgeyi imzalamasına rağmen, bu belgeyi kabul etmediğini gözlemlemekteyiz.

90. Moldova dışında, yirmi yedi devlet çifte vatandaşlığı kabul etmektedir. On dokuz üye ülkede, çifte vatandaşlık, prensip olarak, yasaktır. Çifte vatandaşlık Ukrayna’da yasaktır.

91. Aynı şekilde, Litvanya, Letonya ve Estonya da çifte vatandaşlığı yasaklamışlardır. 2000 yılında yapılan bir sayımda, Estonya’da o dönemlerde 200’e yakın çifte vatandaşın olduğu belirtilmiştir. Litvanya’da bu sayı 700’e çıkmaktadır. Letonya ve Estonya halklarının dörtte biri Rus kökenlidir.

92. Eski Yugoslavya ülkeleri ile ilgili olarak, her ne kadar Hırvatistan ve Slovenya çifte vatandaşlığı başvuru ile sonradan elde etmeyi yasaklamaya çalışıyorsa da, halihazırda Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve « Makedonya eski Yugoslavya Cumhuriyeti » devletleri çifte vatandaşlığı kabul etmektedirler. Bosna-Hersek ve Karadağ çifte vatandaşlığı ancak ikinci vatandaşı olunan devlet ile ikili bir antlaşma olması durumunda kabul etmektedir. Bu ülkelerin çoğunda halk değişik etnik kökenlerden gelmektedir. Karadağ (Karadağlılar % 43, Sırlar % 32, Bosnalılar % 8, diğerleri % 17) ve Bosna-Hersek (Bosnalı % 48, Sırlar % 37,1, Hırvatlar % 14,3, diğerleri % 0,6), etnik köken konusunda en karışık halklara sahiptirler; bunları tabiben « Makedonya eski Yugoslavya Cumhuriyeti » gelmektedir (Makedonlar % 64,2, Arnavutlar % 25,2, diğerleri % 10,6). Bu ülkelerde

çifte vatandaş olanların sayısı ile ilgili herhangi bir istatistiki bilgiye sahip değiliz. Bu ülkelerin hiçbirinde, çifte vatandaşların Parlamento’da sandalye elde etmeleri yasak değildir.

93. Avrupa Birliği’nin yirmi yedi üyesinden on altısı çifte vatandaşlığı kabul etmektedir, beşi (Danimarka, Yunanistan, Litvanya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti) bunu yasaklamaktadır veya istisnai durumlarda kabul etmektedir ve altısı (Almanya, Avusturya, İspanya, Estonya, Letonya ve Hollanda) dereceleri farklı olmakla birlikte bazı şartlarda kabul etmektedir. İki devlet, Litvanya ve Bulgaristan, çifte vatandaşların Parlamento’ya seçilmelerini yasaklamaktadır. Başka sınırlamalar üç devlette bulunmaktadır (Letonya, Malta ve Portekiz – yukarıdaki paragraflar 87 ve 88).

HUKUK AÇISINDAN

94. Başvurucu, başka vatandaşlıkları olan Moldova vatandaşlarına seçilmelerinden sonra Parlamento’da görev yapmalarının yasaklanmasının ve seçimleri durumunda milletvekilliğini yerine getirememelerinin, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, kendisinin serbest seçimlere katılma hakkına zarar verdiğini iddia etmektedir. Başvurucu, 1 Nolu Protokol’ün 3. maddesini öne sürmektedir. Bu hüküm şu şekildedir :

« Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde makul aralıklarla gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler ».

95. Sözleşme’nin 14. maddesi ile birlikte 1 Nolu Protokol’ün 3. maddesi altında başvurucu ayrıca, Sinistre’de oturan ve birçok vatandaşlığı olan Moldova vatandaşlarına göre bir ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmektedir. Sözleşme’nin 14. maddesi şu şekildedir:

« Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır ».

I. İLK İTİRAZLAR ÜZERİNE

A. Mağdur sıfatı üzerine

1. Daire'nin vardığı sonuçlar

96. Daire, herhangi bir şahsi eylem olmadan bir yasanın, bir şahsın haklarını çiğnemesi, bu şahsın bu yasaya göre davranışlarını değiştirmek zorunda kalması veya mevzuatın sonuçlarından etkilenebilecek insan grubuna ait olması durumunda, bu kişinin mağdur sıfatının olduğunu söyleyen içtihatlarla gönderme yapmıştır. Daire, başvurucunun 273 sayılı yasanın sonuçlarından doğrudan doğruya etkilendiğini çünkü, seçilmesi durumunda milletvekilliğini yapması ve çifte vatandaşlığını koruması arasında bir seçim yapmak zorunda kalacağını belirtmiştir. Zor olan bu seçim hakkının farkında olması, sadece bireysel çaba ve bireysel yatırım üzerinde değil, aynı zamanda oy kaybetmesinden dolayı başvurucunun seçim kampanyası üzerinde de etkili olma riski taşımaktaydı. Daire bu nedenle, başvurucunun mağdur sıfatı olmadığından dolayı davanın reddedilmesi ile ilgili itirazı reddetmiştir.

2. Tarafların iddiaları

a) Moldova Hükümeti

97. Büyük Daire önündeki beyanlarında Hükümet, başvurucunun Mahkeme önüne 273 sayılı yasa onaylanmadan önce gelmesinden dolayı, kendisinin Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında, mağdur olmadığını savunmaktadır. *Očič/Hrvatistan* ((kabuledilebilirlik üzerine), n° 46306/99, CEDH 1999-VIII), davasına gönderme yapan Hükümet ayrıca, başvurucunun şikayetinin bir *actio popularis* olduğunu çünkü, bu şikayetle başvuru, mevzuatın *in abstracto* yorumunu elde etme peşinde koştuğunu ve başvurunun yapıldığı zaman söz konusu yasanın kendisi aleyhine uygulanmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, Hükümet'e göre, başvurucunun mağdur sıfatı olduğu sonucuna varan Daire kararında belirtilen içtihatlar bu davadan farklıdır; çünkü bu içtihatlarda ilgili mevzuat yürürlükte olmasına karşın, halihazır davaya konu yasa yürürlükte değildir. Her ne kadar Mahkeme bir başvurucunun daha önce yürürlüğe giren ama kendisine uygulanmayan bir yasanın potansiyel mağduru olduğuna karar vermişse de, şu ana kadar Mahkeme'nin bir başvurucunun bir yasa tasarısından mağdur olduğu sonucuna vardığı hiçbir karar bulunmamaktadır. Hükümet, Mahkeme'nin potansiyel mağdur kavramını aşağıdaki durumlarda kabul ettiği *Fransa Yehova Şahitleri Hristiyan Federasyonu/Fransa* ((kabuledilebilirlik üzerine), n° 53430/99, CEDH

2001-XI), davasını öne sürmektedir : mevzuat tarafından izin verilen gizli tedbirlerin niteliğinden dolayı, başvurucunun kendisini cezalandıran mevzuatın gerçekten de kendisine uygulandığını gösterme durumunda olmadığı zaman (*Klass ve diğerleri/Almanya*, 6 Eylül 1978, seri A n° 28) ; homoseksüel fiilleri cezalandıran bir yasanın, başvuru dahil, halkın belirli kesimine uygulanabilmesi durumunda (*Dudgeon/Birleşik Krallık*, 22 Ekim 1981, seri A n° 45) ; son olarak, yabancılar hakkında verilmiş ama daha infaz edilmemiş zorla uzaklaştırma tedbirlerinin infazı halinde, ilgililerin gönderilecek ülkelerde, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamelelere maruz kalma riski olması durumunda (*Soering/Birleşik Krallık*, 7 Temmuz 1989, seri A n° 161) veya bu tedbirlerin infazının aile yaşamına saygı hakkını ihlal etmesi durumunda (*Beldjoudi/Fransa*, 26 Mart 1992, seri A n° 234). Sözleşme'yi kabul ederlerken Taraf Devletler, yasa tasarılarının Mahkeme tarafından tartışılmasını kabul etmemişlerdir ; eğer yasa tasarılarına karşı itiraza cevaz verseydiler, başvuru ulusal alanda yasa tasarılarına itiraz etmelerinin mümkün olmadığı durumlarda, doğrudan doğruya Mahkeme'ye başvurabileceklerdi; bu durum ikincililik ilkesinin ihlali olmakla birlikte, Mahkeme önünde çok önemli sayıda başvurunun yapılmasına neden olacaktı.

98. Ayrıca, birden fazla vatandaşlığı olanlar Moldova'da seçimlere girmek için aday olabilmektedirler ve Anayasa Mahkemesi tarafından milletvekilliklerinin onaylanması için, Moldova vatandaşlığı dışındaki diğer vatandaşlıklardan vazgeçmek için ilgili prosedürü başlatmaları yeterlidir (yukarıdaki paragraf 79). Seçim kanununda hiçbir hüküm, vazgeçme prosedürü sonuçlanmadığı için milletvekilliğin düşürülmesini öngörmemektedir. Bu davada, Romen vatandaşlığından vazgeçme prosedürü sonuçlanmasa bile, başvurucunun milletvekilliği onaylandıktan sonra, milletvekilliğinin düşürülmesi söz konusu olamaz.

b) Başvurucu

99. Başvurucu, Mahkeme'ye başvurusunu 273 sayılı yasanın resmi olarak yürürlüğe girmesinden önce yaptığını kabul etmektedir. Ancak yasa metninin daha önceden Parlamento tarafından kabul edildiğini (yukarıdaki paragraf 38), Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmasının kesin olduğunu ve yasanın er yada geç yürürlüğe gireceğinin bilindiğini iddia etmektedir. Başvurucu, Mahkeme'nin başvurusunu Hükümet'e 17 Haziran 2008 tarihinde bildirdiğini ve bu tarihte, söz konusu yasanın yürürlüğe girdiğini eklemektedir (yukarıdaki paragraf 44).

100. Ayrıca, başvuru seçilmesinden sonra, milletvekili sandalyesine ancak, Romen vatandaşlığından vazgeçmesi için ilgili prosedürü başlatarak sahip olabilmiştir (yukarıdaki paragraflar 60-61 ve 66). Eğer bu prosedürü başlatmayı reddetseydi, milletvekili olamayacaktı.

101. Sonuç olarak başvuru, Mahkeme'den söz konusu mevzuatın mağduru olduğuna karar vermesini talep etmektedir.

c) Romen Hükümeti

102. Romen Hükümeti, başvurunun Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında mağdur olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindedir. *Klass ve diğerleri/Almanya* (yukarıda adı geçen karar, § 34) kararına göre, tedbirlerin veya yasanın varlığı nedeniyle, bu yasaların veya tedbirlerin kendisine gerçekten de uygulandığını gösterme gereği duymadan, bir şahıs mağdur olduğunu iddia edebilmektedir. Mahkeme önünde başvurusunu yaptığı zaman politikacı olan başvuru, 2009 seçimlerine adaylığını koyacağını dile getirmişti. Dolayısıyla bu yeni yasanın etkilerinden zarar görme riski vardı. Başvuru seçilmiştir ve Romen vatandaşlığından vazgeçmek için gerekli prosedürü başlatmıştır. Savunmacı Hükümet tarafından öne sürülen *Očić/Hırvatistan* kararı, halihazır dava açısından çok önemli değildir çünkü öne sürülen bu davada başvuru, ilgili mevzuatın sonuçlarından etkilenme riski altında olduğunu göstermemiştir. Son olarak, Daire'nin kararını ilgili yasa yürürlükteyken verdiğini belirten Romen Hükümeti, başvurunun basit bir yasa tasarısıyla ilgili olmadığını ifade etmektedir.

103. Romen Hükümeti, Mahkeme'den, Savunmacı Hükümet tarafından öne sürülen itirazı reddetmesini istemektedir.

3. Mahkeme'nin değerlendirmesi

104. Mahkeme, Sözleşme'nin 34. maddesine göre başvuruda bulunabilmek için, bir gerçek kişinin, hükümet dışı kuruluşun veya kişi gruplarının, Sözleşme'de korunan haklarının ihlal edilmesinden dolayı mağdur olmaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Bir kişinin herhangi bir ihlalin mağduru olduğunu iddia edebilmesi için, söz konusu tedbirden doğrudan doğruya etkilenmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla Sözleşme, öngördüğü hakların yorumlanmasıyla ilgili *actio popularis* getirilmesine cevaz vermediği gibi, kişilere, kendileri doğrudan doğruya etkilenmemiş oldukları halde, salt Sözleşme'ye aykırı olabileceği için iç hukukun herhangi bir hükmünden şikâyetçi olmalarına da izin vermemektedir. Ancak, eğer bir şahıs davranışlarını değiştirmek zorunda kalmışsa veya mevzuatın sonuçlarından etkilenebilecek insan grubuna ait ise, bu şahıs, herhangi bir şahsi eylem olmadan, bir yasanın haklarını çiğnediğini iddia edebilir (*Burden/Birleşik Krallık* [BD], n° 13378/05, §§ 33 ve 34, 29 Nisan 2008 ; *Open Door ve Dublin Well Woman/İrlanda*, 29 Ekim 1992, § 44, seri A n° 246-A ; *Klass ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 33).

105. *Bourdov/Rusya* (n° 59498/00, § 30, CEDH 2002-III) davasında Mahkeme, Sözleşme'ye göre, başvurunun iddia edilen ihlallerin mağduru olduğunu iddia etmesi sorununun, davanın tüm aşamalarında geçerli olduğuna karar vermiştir (bkz. ayrıca, *E./Avusturya*, n° 10668/83, 13 Mayıs 1987 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar 52, s. 177). Mahkeme, Sözleşme hükümlerinin somut ve etkili olması yönünde yorumlanması gerektiğini hatırlatmaktadır (bkz., özellikle *Soering*, yukarıda adı geçen

karar, § 87, ve *Artico/İtalya*, 13 Mayıs 1980, § 33, seri A n° 37). Bir başvurunun gerçekten de bir ihlalin mağduru olup olmadığını belirlerken, sadece başvurunun yapıldığı dönemlerdeki durumu değil, aynı zamanda davanın tüm şartlarını, özellikle Mahkeme tarafından karar verilmeden önceki tüm olayları, göz önünde bulundurmak gerekmektedir (bkz., *mutatis mutandis*, *Akdivar ve diğerleri/Türkiye*, 16 Eylül 1996, § 69, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV).

106. Bu ifadeler ışığında Mahkeme, davanın şartlarının bu yaklaşımı haklı kılması durumunda, başvurunun mağdur sıfatının olup olmadığı sorununun, Mahkeme'nin davayı incelediği zamanda çözümlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu amaçla, Mahkeme, mağdur sıfatının kaybedilmesi ile ilgili içtihatlarına gönderme yapmaktadır: bazı davalarda, Mahkeme, savunmacı Hükümet tarafından öne sürülen ve başvurunun Mahkeme önüne gelmesinden sonra devlet tarafından veya ülkede alınan tedbirlerin iddia edilen ihlali yeterli bir şekilde giderdiğine ve dolayısıyla, başvurunun Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında artık mağdur olmadığına ilişkin itirazlarını incelemiştir (bkz., örnek olarak, *Amuur/Fransa*, 25 Haziran 1996, § 36, *Recueil* 1996-III ; *Chevrol/Fransa*, n° 49636/99, §§ 37-43, CEDH 2003-III ; *Siliadin/Fransa*, n° 73316/01, §§ 54 ve 63, CEDH 2005-VII ; ve *Ramazanov ve diğerleri/Azerbeycan*, n° 44363/02, §§ 36-39, 1 Şubat 2007). Bu başvuruların bazıları kabuledilemez bulunmuş veya kayıttan düşürülmüştür çünkü, söz konusu tedbirlerin, başvuru için ihlali giderecek kadar yeterli bir telafi sağladığı ve bu nedenle başvurunun mağdur sıfatını kaybettiği kabul edilmiştir (bkz., örnek olarak, *Conrad/Almanya*, n° 13020/87, 13 Nisan 1988 tarihli Komisyon kararı; *Caraher/Birleşik Krallık* (kabuledilebilirlik üzerine), n° 24520/94, CEDH 2000-I ; ve *Ohlen/Danimarka* (kayıttan düşme), n° 63214/00, §§ 28-31, 24 Şubat 2005). Mahkeme, davanın tüm şartlarını göz önüne alarak, başvurunun Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında mağdur sıfatının olup olmadığını inceleyecektir.

107. Bu davada Mahkeme, ilgili yasanın Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girdiğini kaydetmektedir (yukarıdaki paragraf 44). Dolayısıyla başvuru, kabul edilen bir yasa ile ilgilidir.

108. Bu tedbirin başvurucuya zarar verecek şekilde uygulanıp uygulanmadığı konusunda Mahkeme, Nisan 2009 tarihinde seçilmesinden sonra başvurunun, milletvekilliğinin Anayasa Mahkemesi tarafından onaylanması için, Romen vatandaşlığından vazgeçme amacıyla ilgili prosedürü başlatmak zorunda kaldığını ve bu şekilde Parlamento'ya gidebildiğini gözlemlemektedir (yukarıdaki paragraflar 60-61). Temmuz 2009 tarihinde yeniden seçilen başvuru, tekrar milletvekilliğinin onaylanması için Anayasa Mahkemesi'ne bu vatandaşlığından vazgeçme amacıyla başlattığı prosedürün delilini sunmuştur (yukarıdaki paragraf 66). Mahkeme, başvurunun Romen vatandaşlığından vazgeçmek için bazı girişimlerde bulunduğundan dolayı, doğrudan doğruya 273 sayılı yasanın

sonuçlarından etkilendiği sonucuna varmaktadır. Ayrıca, her halükarda, Sayın Tănase seçilmesinden önce bile, seçilmesi halinde milletvekili olarak görev yapabilmesi için Romen vatandaşlığından vazgeçmesi gerektiğini bilmekteydi ve bu durum tartışmasız olarak, onun tüm seçim kampanyası üzerinde etkili olmuştur. Kaldı ki, başvurunun oy kaybetmesi muhtemeldi çünkü seçmenler, seçilmesi durumunda çifte vatandaşlık statüsünü kaybetmemek için milletvekili olarak görev yapmayı reddetmesi riski olduğunun farkındaydılar. Başvurucu doğrudan doğruya ilgili yasanın sonuçlarından etkilendiği için Mahkeme, bu tedbirin kendisi için zararlı sonuçları olduğu sonucuna varmaktadır.

109. 273 sayılı yasanın sadece, vazgeçme prosedürünü başlatmasını istediğini ve bu prosedürün sona ermesini beklemediğini iddia eden Hükümet'in argümanı konusunda Mahkeme, bu durumun başvurunun mağdur sıfatını ortadan kaldırmadığını ifade etmektedir. Her ne kadar milletvekilliği Anayasa Mahkemesi tarafından onaylanmışsa da, başvuru öncesinde, Romen vatandaşlığından vazgeçmek için Romen makamlarına mektupla başvurmak zorunda kalmıştır. Romen Devleti'nin başvurunun vatandaşlığını geri almak için gerekli düzenlemeleri yapmadığı doğrudur; ancak başvuru Romen makamlarının tutumları üzerinde hiçbir kontrole sahip değildir; Romen makamları resmi olarak başvurunun bu talebine olumlu yanıt vermeyecekleri taahhüdünde bulunmamışlardır ve her zaman başvurunun vatandaşlıktan vazgeçme prosedürünü yerine getirebilmektedirler.

110. Her halükarda, başvuru her seferinde milletvekilliği seçimlerine aday olarak katılmak istediği zaman, bir belirsizlikle karşı karşıya kalacaktır; başvuru, Anayasa Mahkemesi'nin kendisinin yasaya uyduğuna karar verip vermeyeceğini ve Romen Devleti'nin başvurunun vatandaşlığını geri almak için gerekli düzenlemeleri yapıp yapmayacağını bilmemektedir.

111. Sonuç olarak, mağdur sıfatının olmadığına ilişkin Hükümet'in itirazını reddetmek gerekmektedir.

B. İç hukuk yollarının tüketilmemesi üzerine

1. Daire'nin vardığı sonuçlar

112. Daire, başvurunun Anayasa Mahkemesi'ne 273 sayılı yasaya itiraz ederek başvurabilme hakkı olan medyatör önünde şikayette bulunmadığı için, başvurusunun iç hukuk yollarının tüketilmemesinden dolayı reddedilmesini isteyen Hükümet'in itirazını reddetmiştir. Daire, iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğunun ancak ulaşılabilir ve etkili başvuru yolları için geçerli olduğunun altını çizmiştir. Bu davada, başvurunun doğrudan doğruya Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilme yetkisi

olmadığından Hükümet'in öne sürdüğü yolun etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

2. Tarafların iddiaları

a) Moldova Hükümeti

113. Hükümet, başvurunun, milletvekili olmasından dolayı Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan doğruya başvurma yetkisi olan Sayın Filat'tan (yukarıdaki paragraf 82), Yüksek Mahkeme önünde 273 sayılı yasaya itiraz etmesini isteyebileceğini belirtmektedir. Medyatör tarafından Anayasa Mahkemesi'ne başvurunun etkili bir yol olmadığı sonucuna varan Daire kararını hatırlatan Hükümet, Medyatör tarafından Anayasa Mahkemesi'ne başvuru ile Sayın Filat'ın bu ihtimali kullanmasının farklı olduğunu iddia etmektedir, çünkü Sayın Filat'ın başvurunun Genel Başkan yardımcısı olduğu siyasi partinin Genel Başkanı olduğunu, Sayın Filat'ın da çifte vatandaşlığa sahip olduğunu ve son olarak, Sayın Filat'ın halihazır davada da başvurucuya yardım ettiğini belirtmektedir. Sonuç olarak bu başvuru yolu başvurucuya açık bir yoldur.

114. Halihazır dava, Anayasa Mahkemesi tarafından çözümlenmesi gereken anayasal bir sorun ile ilgilidir. Daire önündeki kabuledilebilirlik ile ilgili beyanlarında Hükümet, Yüksek Mahkeme önünde medyatör tarafından yapılacak başvuru ihtimalini öne sürmüştü. Hükümet, bu başvuru yolunun zımni olarak bu davanın Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmesi sonucunu doğuracağını ve başvuru tarafından Yüksek Mahkeme'ye yapılacak başvuru ile görevlendirilecek aracı şahsın tercihinin önemli olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, bu itiraz yeni bir noktaya ilişkin değildir, tam tersine daha önceki itirazın tekrarı niteliğindedir ve bu nedenle, Hükümet bu itirazı bu aşamada öne sürerek, süreyi kaçırmamıştır.

115. Son olarak, Aralık 2008 tarihinde yapılan başvuru – bu başvuru ile Anayasa Mahkemesi yasanın Anayasa'ya uygunluğunu incelemeye davet edilmiş – olumlu sonuçlanabilirdi (yukarıdaki paragraflar 54 ve 58 arası). Her ne kadar sonuç olarak yasa Anayasa'ya uygun bulunmuşsa da, başvuru tarafından işletilecek bu başvuru yolu, etkili bir yoldur.

b) Başvurucu

116. Başvurucu, Hükümet tarafından yapılan itirazın yeni olduğunu ve bu itirazın Mahkeme'nin davanın kabuledilebilirliğini incelediği zaman varolan olaylarla bağlantısının olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, *Sejdovic/İtalya* ([BD], n° 56581/00, § 41, CEDH 2006-II), kararını öne süren başvurucuya göre, Hükümet, bu başvuru yolu ile ilgili ihtimali kabuledilebilirliğe ilişkin yazılı veya sözlü beyanlarında öne sürmesi gerekirdi. Hükümeti bu zorunluluğu yerine getirmesinden mahrum kılacak

istisnai durumlar bulunmamaktadır ve başvuru, Mahkeme'den Hükümet'in bu itirazının reddedilmesini talep etmektedir.

117. Mahkeme'nin bu aşamada öne sürülen itirazı kabul etmesi durumunda başvuru, Sayın Filat aracılığıyla Anayasa Mahkemesi önünde yapılacak başvurunun, 35. madde anlamında etkili bir yol olmadığını savunmaktadır. Böyle bir başvuru gerçekte ulaşılabilir bir yol değildir çünkü tüm vatandaşlara açık değildir; başvuru 22 Nisan 2009 tarihine kadar – milletvekilliğinin onaylandığı tarih –, böyle bir başvuru yapmaya yetkili olan insan grupları arasında değildir. Her halükarda, Anayasa Mahkemesi önünde yapılacak başvuruda başvuru, Sayın Filat'ın temsilcisi olarak Yüksek Mahkeme önüne çıkacaktı, İnsan Hakları Mahkemesi önünde öne sürdüğü tüm argümanları orada da öne sürecek ve Anayasa Mahkemesi, yasanın Anayasa'ya uygun olduğu sonucuna varacaktı (yukarıdaki paragraf 55). Bu başvuru yolu, etkili olarak kabul edilse bile, bu şekilde bir sonuçlanacaktı.

c) Romen Hükümeti

118. Romen Hükümeti, Savunmacı Hükümet'in önerdiği başvuru yolunun, ilk defa Büyük Daire önündeki beyanlarında öne sürüldüğünün altını çizmektedir. Hâlbuki Mahkeme içtihatlarından açıkça, böyle bir itirazın başvurunun kabuledilebilirliği aşamasında sunulan beyanlarda öne sürülmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır. Savunmacı Hükümet, bu itirazı kabuledilebilirlik aşamasında öne sürmek için olaylara ilişkin tüm unsurlara sahip olmasına rağmen, bu iddiasını o zaman neden öne sürmediğini açıklamamaktadır. Dolayısıyla, bu gecikmeyi haklı kılan istisnai hiçbir durum bulunmamaktadır ve Savunmacı Hükümet, bu itirazı bu aşamada öne sürerek süreyi kaçırmıştır.

119. Bu gecikmeye rağmen Mahkeme bu itirazı incelemeye karar vermesi durumunda Romen Hükümeti, öne sürülen bu başvuru yolunun 35. maddedeki şartları yerine getirmediğini savunmaktadır. Bu başvuru yolu başvurucuya açık değildir çünkü, kendisi Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan doğruya başvurmaya yetkili değildir. Başvuru bu yola ancak başkaları aracılığıyla başvurabilmektedir ve bu şahıslar, ilgili mevzuatın uygunluğunu incelemek için başvurup Yüksek Mahkeme'ye başvurmama konusunda özgürdürler.

3. Mahkeme'nin değerlendirmesi

120. Mahkeme, Sözleşme'nin 35. maddesinin amacının, iddia edilen ihlallerin Mahkeme önüne gelmeden önce, bu ihlalleri önlemek veya gidermek için Taraf Devletlere fırsat verilmesi olduğunu hatırlatmaktadır. Kendi hukuk sistemlerinde varolan durumu düzeltme fırsatı verilmeden önce, devletlerin uluslararası bir organ önünde eylemlerinin hesabını vermemesi gerekmektedir (bkz., örnek olarak, *Remli/Fransa*, 23 Nisan 1996, § 33, *Recueil* 1996-II, et *Selmouni/Fransa* [BD], n° 25803/94, § 74,

CEDH 1999-V). Bir başvuru, Sözleşme'nin 35. maddesi altında, iddia ettiği ihlalleri giderecek etkili ve ulaşılabilir başvuru yollarını tüketmek zorundadır. Bu başvuru yolları, hem teoride hemde pratikte ve yeterli derecede bir kesinlikte olması gerekmektedir. Aksi durumda istenen ulaşılabilirlik ve etkililik kriterleri eksik kalmış olur (bkz., özellikle *Akdivar ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 66).

121. Mahkeme ayrıca, İçtüzüğü'nün 55. maddesine göre, eğer Savunmacı Sözleşmeci Taraf bir kabuledilemezlik itirazını öne sürmek istiyorsa, bunu başvurunun kabul edilebilirlik aşamasındaki yazılı veya sözlü beyanlarında yapması gerektiğini hatırlatmaktadır (*K. ve T/Finlandiya* [BD], n° 25702/94, § 145, CEDH 2001-VII, ve *N.C./İtalya* [BD], n° 24952/94, § 44, CEDH 2002-X). Özel durumlarda, Hükümeti, itirazını kabuledilebilirlik aşamasında öne sürme zorunluluğundan muaf kılacak istisnai durumlar olabilmektedir (*Prokopovitch/Rusya*, n° 58255/00, § 29, CEDH 2004-XI, ve *Sejdovic*, yukarıda adı geçen karar, § 41).

122. Mahkeme, Hükümet'in söz konusu itirazı öne sürmek için süreyi kaçırıp kaçırmadığını inceleme gereği duymamaktadır çünkü, her halükarda başvuru bu yola başvurusu gerektirmediği kanaatindedir. Mahkeme, başvuru doğrudan doğruya Yüksek Mahkeme'ye başvurmadığından, Anayasa Mahkemesi önünde ilgili yasaya itiraz hakkı olan medyatör önünde şikâyetle bulunma ihtimalinin etkili bir yol olmadığı sonucuna varan – Hükümet tarafından itiraz edilmeyen –Daire kararını hatırlatmaktadır. Büyük Daire, Daire'nin takdirinden uzaklaşmak için hiçbir neden görmemektedir. Ayrıca, Hükümet'in öne sürdüğü hukuk yolu başvurucuya doğrudan doğruya açık değildir çünkü, başkasının aracılığı olmadan Anayasa Mahkemesi'ne başvuramamaktadır ve bu yola başvurusu için Sayın Filat'ın takdir yetkisine güvenmek zorundadır. Bu nedenle, bu başvuru yolu Sözleşme'nin 35. maddesi anlamında etkili bir yol değildir.

123. Her halükarda, Anayasa Mahkemesi'nin ilgili yasanın Anayasa'ya uygunluğu ile ilgili karar verdiği (yukarıdaki paragraflar 54 ve 58 arası) ve öne sürülen başvuru yolunun işletildiği tartışmasızdır. Sonuç olarak, Mahkeme, Hükümet'in bu itirazını reddetmektedir.

C. Konu bakımından yetki (*ratione materiae*) üzerine

1. Tarafların iddiaları

a) Moldova Hükümeti

124. Hükümet, Daire kararının Vatandaşlık üzerine Avrupa Sözleşmesi'ne (« VAS ») gönderme yapmasından dolayı, Büyük Daire'ye sunulan görüşlerinde ilk defa, konu bakımından yetkisizliği *ratione materiae* öne sürmektedir. Hükümet'e göre Daire, 1 Nolu Protokol'ün 3.

maddesiyle koruma altına alınan seçimlere katılma hakkına değil, ama birden fazla vatandaşlık sahibi olma hakkına ve vatandaşlık elde etme hakkına sahip olma konularına eğilmiştir. Hükümet, Daire'nin VAS'ın kabul edilme ve kabul edilmemesine atfettiği öneme itiraz etmektedir. Hükümet, Moldova'nın kolayca VAS'ı geçersiz kılabilceğini ve isterse, tekrardan kabul edip 17. maddesine çekince koyabileceğini savunmaktadır.

125. Hükümet, Mahkeme'den bu itirazın davanın esasına ilişkin bir sorunlardan olduğuna ve esasa ilişkin inceleme ile birlikte bu itirazın incelenmesine karar vermesini istemiştir.

126. *Blečić/Hrvatistan* ([BD], n° 59532/00, §§ 63-69, CEDH 2006-III), kararına dayanan Hükümet, bu itiraz ile ilgili olarak süreyi kaçırmadığını çünkü, bu itirazın Mahkeme'nin yetkisi ile ilgili olduğunu ifade etmektedir.

b) Başvurucu

127. Başvurucu, ilke olarak bu şikâyetin de aynı şekilde başvurunun kabuledilebilir olduğuna karar verilmeden önce öne sürülmesi gerektiğini ve dolayısıyla Hükümet'in, bu itirazı bu aşamada öne sürmesinden dolayı süreyi kaçırdığını belirtmektedir. Ancak başvuru, Mahkeme'nin önüne gelen tüm davalarda yetkili olduğunu belirlemesi gerektiğini ve bu aşamada bu soruna eğilebileceğini kabul etmektedir.

128. Başvurucu, Hükümet tarafından öne sürülen bu noktanın ilk itiraz olarak kabul edilmemesi gerektiğini çünkü bunun, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin yorumuyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle başvuru, Mahkeme'den Hükümet argümanlarının başvurunun esası ile birlikte incelemesini istemiştir.

c) Romen Hükümeti

129. Savunmacı Hükümet'in iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin itirazlarının süresinde yapılmadığı ile ilgili kendi beyanlarına gönderme yapan Romen Hükümeti, aynı sonucun *ratione materiae* yetkisizlik ile ilgili itiraz için de geçerli olması gerektiğini savunmaktadır. Romen Hükümeti, *Demir ve Baykara/Türkiye* ([BD], n° 34503/97, 12 Kasım 2008), davasındaki Savunmacı Hükümet'in aksine, bu davadaki Savunmacı Hükümet, bu konudaki itirazının Daire kararına etki niteliğinde olduğunu ve bu argümanın daha önce ileri sürülseydi bile sonuç alınamayacağını ifade etmektedir. Her ne kadar *Blečić/Hrvatistan* (yukarıda adı geçen karar) kararında Mahkeme, davanın her aşamasında öne sürülebilecek yetki itirazlarıyla ilgili örnekler vermişse de, bu örneklerin hiçbirisi mevcut olayda söz konusu değildir. Dolayısıyla Savunmacı Hükümet, bu aşamada bu itirazını öne sürememektedir.

130. Ancak, eğer Mahkeme gecikme söz konusu olmadığı kanaatine varırsa, Romen Hükümeti bu itirazı başvurunun esasına bağlanarak başvurunun esası ile birlikte incelemesini istemektedir. Romen Hükümeti'ne göre, Moldova'nın Sözleşme'deki haklara gerekli özeni

gösterip göstermediğini belirlemek için, bu devlet tarafından uluslararası antlaşmalarla ilgili olarak alınan taahhütlerin incelenmesi gerekmektedir. Bu konuda Romen Hükümeti, Sözleşme'nin bir boşluk içerisinde yorumlanamayacağını ve uluslararası hukukun diğer belgelerinin bu anlamda dikkate alınması gerektiğini belirten Mahkeme içtihatlarına gönderme yapmaktadır (bkz., örnek olarak, *Emonet ve diğerleri/İsviçre*, n° 39051/03, § 65, CEDH 2007-XIV, ve *Al-Adsani/Birleşik Krallık* [BD], n° 35763/97, § 55, CEDH 2001-XI). Dolayısıyla Daire, Moldova'nın Avrupa'daki taahhütleri üzerinde durması ve bu taahhütleri 273 sayılı yasa ile öngörülen sınırlamaları incelerken dikkate alması konusunda haklıdır. Bu anlamda, Romen Hükümeti, Moldova'nın VAS'a çekince koymadan bu belgeyi imzaladığını ve devletlerin taraf oldukları uluslararası belgeleri iyiniyetli bir şekilde uygulamalarının uluslararası hukukun temel bir ilkesi olduğunu hatırlatmaktadır.

2. Mahkeme'nin değerlendirmesi

131. Mahkeme, Hükümet tarafından öne sürülen *ratione materiae* yetkisizlik itirazının kabuledilebilirlik aşamasında sunulmadığını ve dolayısıyla yeni bir itiraz olduğunu gözlemlemektedir. Ancak Mahkeme, *ratione materiae* yetki itirazının Mahkeme'nin yetkisi ile ilgili olduğunu kaydetmektedir ve yetkisi ile ilgili sorunu, her aşamada incelemesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, Hükümet'in bu aşamada bu itirazı öne sürmede geç kaldığını söyleyemeyiz (bkz., *mutatis mutandis*, *Blečić*, yukarıda adı geçen karar, § 67).

132. Taraflar gibi Mahkeme, itirazın başvuru tarafından sunulan şikâyetle sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve bu nedenle, esasla birlikte inceleyeceğini belirtmektedir.

D. Sonuç

133. Başvuru, Sözleşme hükümlerine konu bakımından *ratione materiae* yetkisizlikten, iç hukuk yollarının tüketilmemesinden veya başvurucağının mağdur sıfatının olmamasından dolayı reddedilemez. Sonuç olarak Mahkeme, esas ile birlikte incelenecek olan konu bakımından *ratione materiae* yetkisizlik dışındaki Hükümet'in tüm ön itirazlarını reddetmektedir.

II. SÖZLEŞME'YE EK 1 NOLU PROTOKOL'ÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDASI ÜZERİNE

A. Daire'nin vardığı sonuçlar

134. Daire, ilgili hükümlerin açıkça kaleme alındığını ve bu hükümlerin, milletvekillerin Moldova Devleti'ne olan sadakatlerini sağlama meşru amacına yönelik olduğunu kabul etmiştir. Ancak Daire, bu meşru amaca ulaşmak için kullanılan araçların orantısız olduğuna ve dolayısıyla, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

135. Tedbirin orantılılığını belirlerken Daire, diğer Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerinin uygulamalarını ve devlete olan sadakati sağlamak için milletvekillerinin yemin etmesi zorunluluğu gibi başka araçların olduğunu gözönünde bulundurmıştır. Daire ayrıca, VAS hükümlerini ve yeni yasa ile ilgili IHAK'ın ve Venedik Komisyonu'nun yorumlarını incelemiştir. Moldova'daki politikanın gelişiminin özel durumunda bile Daire, birden fazla vatandaşlığı olan şahıslara milletvekili olma yasağının, radikal bir tedbir olduğunu, seçimlerden bir sene önce, hatta daha az bir süre önce, kabul edildiğini ve dolayısıyla haklı gösterilemeyeceğini belirtmiştir.

B. Tarafların iddiaları

1. Moldova Hükümeti

136. Hükümet öncelikle, 273 sayılı yasanın bir şahsı, sadece başka bir ülkenin vatandaşlığından vazgeçmesi için bir prosedür başlattığını ispatlamaya zorladığını ifade etmektedir (yukarıdaki paragraf 79). Ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi (yukarıdaki paragraf 98), Anayasa Mahkemesi'nin milletvekilliği onayladıktan sonra, vatandaşlıktan vazgeçmeyi sağlamak için herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır ve yasa böyle bir prosedür öngörmemektedir.

137. Hükümet, Daire'ye sunduğu tezini tekrar etmektedir. Bu teze göre, müdahale yasaldır ve milletvekillerin sadakatini sağlama, devletin varlığını ve bağımsızlığını koruma ve devletin güvenliğini güvence altına alma gibi meşru amaçlara yöneliktir. Hükümet, Anayasa Mahkemesi'nin ilgili yasanın Moldova Anayasası'na ve uluslararası sözleşmelere uygun olduğuna ilişkin kararına değinmektedir (yukarıdaki paragraf 55). Hükümet, tedbirin orantılı olmadığı sonucuna varan Daire kararına itiraz etmektedir ve bu anlamda Daire'nin Moldova'nın kendisine özgü tarihi şartlarına yeteri kadar değer atfetmediğini ifade etmektedir. Moldova'ya ait bu tarihi durum, birden çok vatandaşlığı olanlara milletvekilliğini yasaklamayı zorunlu kılmaktadır. 1999 yılında VAS kabul edildiği zaman, çifte vatandaşlığı olan Moldovalıların sayısı çok azdı çünkü, o dönemlerde mevzuat çifte

vatandaşlığa izin vermemekteydi (yukarıdaki paragraf 22); bu nedenle VAS'ın 17. maddesi ile ilgili bir çekince koyma gereği duyulmadı. Hükümet ayrıca, 1999 yılında Moldova'nın şimdiki gibi parlamenter bir Cumhuriyet olmadığını, o dönemlerde yarı başkanlık sistemini öngören bir Cumhuriyet olduğunu belirtmektedir; dolayısıyla yasama organı bugünkü sisteme göre daha az bir rol oynamaktaydı. Çifte vatandaşların milletvekili olmasını yasaklayan Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler arasında, Azerbeycan, Litvanya ve Malta VAS'ı imzalamadıkları ve Bulgaristan'ın VAS'ın 17. maddesine çekince koyduğu doğrudur; Moldova da VAS'ı geçersiz kılabilir ve isterse, tekrardan kabul edip 17. maddesine çekince koyabilir. Bu durumda, Moldova ile Bulgaristan aynı durumda olurlar.

138. Hükümet ayrıca, Daire'yi Moldova'nın yasa tasarısını yetkili uluslararası organlara iletmemesine ve IHAK ile Venedik Komisyonu'nun tavsiye kararlarını izlememesine fazla değer biçmesini eleştirmiştir (yukarıdaki paragraflar 40, 45 ve 51). *Boicenco/Moldova* (n° 41088/05, 11 Temmuz 2006), kararını öne süren Hükümet, bu davada ilgili yasa tasarısının Avrupa Konseyi uzmanlarının görüşlerine sunulmasına ve bu görüşler sonucunda gerekli değişiklikler yapılmasına rağmen, Mahkeme'nin yine de ihlal kararı verdiğini savunmaktadır; tam tersine *Yumak ve Sadak/Türkiye* ([GC], n° 10226/03, 8 Temmuz 2008) davasında, Türkiye'nin Avrupa Konseyi uzmanlarının tavsiye kararlarına uymadığı halde, Mahkeme Sözleşme'nin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Bununla birlikte, yasa kabul edilmeden yayınlanan Venedik Komisyonu raporunun bu davada önemi yoktur.

139. Milletvekillerinin sadakatini sağlamak için Daire tarafından önerilen metodlar ile ilgili olarak Hükümet, yemin içmenin yeterli bir yol olmadığını çünkü, başka vatandaşlığı olan bir Moldova vatandaşının aynı şekilde ikinci vatandaşlığının olduğu diğer devlet için de yemin içebildiğini ve bu nedenle, yeminin şekli olmaktan öteye gitmediğini ve sadakati güvence altına almadığını belirtmektedir.

140. Son olarak Hükümet, Nisan 2009 tarihinde 101 milletvekilinden yirmi birinin çifte vatandaş olduğunu söylemektedir. Bu durum Moldova'nın bağımsızlığı ve güvenliği ile birlikte, devlet olarak varlığını koruma konusunda bazı kaygılar yaratmaktadır.

141. Hükümet bu davada Mahkeme'den, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermesini talep etmektedir.

2. Başvurucu

142. Başvurucu, 273 sayılı yasada öngörülen sınırlamaların yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde serbest seçimlere katılma hakkının ihlali niteliğinde olduğunu savunmaktadır. Parlamento'daki sandalyesine sahip olabilmek amacıyla ikinci vatandaşlığı olan Romen vatandaşlığından vazgeçmesi için prosedür başlatması, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinde

belirtilen haklarını sınırlandırmıştır, bu sınırlamalar bu hakların özüne zarar vermiştir ve bu hakları etkili olmaktan çıkarmıştır. Seçildikten sonra milletvekilliği yapamamak, bir seçimde aday olma hakkını anlamsız kılmaktadır (başvurucu *M./Birleşik Krallık* (kabuledilebilirlik üzerine), n° 10316/83, 7 Mart 1984 kararında dayanmaktadır).

143. Başvurucu, Anayasa ve VAS hükümleriyle çelişkili olan 273 sayılı yasanın kanunilik ilkesini yerine getirmediğini belirten şikayetini tekrar etmektedir; VAS hükümleri, 1999 yılında Moldova tarafından kabul edildiği için, iç hukukun bir parçası haline gelmişlerdir (yukarıdaki paragraflar 71 ve 73 arası).

144. Bununla birlikte, 273 sayılı yasa, meşru bir amaca yönelik değildir; başvurucuya göre, milletvekillerin Moldova'ya sadakatini garanti altına almak, yeni yasanın yürürlüğe girmesinin altında yatan asıl neden değildir. Örnek olarak, Romen vatandaşlığı olduğu kesin olan Bayan Larissa Savga, Nisan ayında yapılan seçimlerde hükümete girmiştir. Basında çıkan ama teyid edilmeyen bilgilere göre, eski Moldova Cumhurbaşkanı Sayın Voronin'in, Cumhurbaşkanı olduğu dönemde Rus vatandaşlığı vardı ve Rusya'dan maaş alıyordu. Ayrıca, bağımsız gözlemcilerin sonuçlarına göre, çifte vatandaşlık, Moldova vatandaşlarını daha az vatansever hale getirmemektedir.

145. Son olarak, ilgili yasa oransızdır, keyfidir ve anti-demokratiktir. Sözleşme'nin somut ve etkili garantiler sağlayacak şekilde yorumlanması gerekmektedir. Bu amaçla, Sözleşme bir bütün olarak okunması ve tüm hükümleri arasında uyumun sağlanması gerekmektedir. Ayrıca uluslararası hukukun uygulanan tüm kurallarının ve ilkelerinin, Sözleşme'nin okunmasında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Avrupa devletleri arasında çıkan her konsensüs, Mahkeme'nin dikkate aldığı önemli bir unsurdur (*Demir ve Baykara/Türkiye*, yukarıda adı geçen karar, §§ 66 ve 85 arası). Bu ilkeleri bu davada uygulayan başvurucu, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesine göre sınırlamaların ölçülülüğünü takdir ederken Mahkeme'nin Savunmacı Devletin VAS'tan doğan yükümlülüklerini hesaba katması gerektiğini belirtmektedir. Aynı durum diğer uluslararası organizasyonların tespitleri ve tavsiye kararları için de geçerlidir. Bununla birlikte, Moldova, birden fazla vatandaşlığı kabul eden, ama birden fazla vatandaşlığı olanlara seçimlerde aday olmayı yasaklayan tek Avrupa Konseyi üyesidir; bu durum, Hükümet'in tavrının uluslararası topluma katılmaya hala uzak olduğunu göstermektedir.

146. Ayrıca, Moldova vatandaşlarını başka vatandaşlık alma konusunda cesaretlendiren Hükümet'in eski politikası göz önüne alındığında, Hükümet tarafından milletvekili olma hakkının sadece Moldova vatandaşlığı olan şahıslarla sınırlandırmak orantısız bir durumdur. Hükümet, sosyal ve ekonomik nedenlerle önemli bir oranda Moldova vatandaşının ikinci bir vatandaşlığı almasını kabul etmiştir (yukarıdaki paragraf 39). Bu Hükümet'in yeni politikasının daha fazla orantısız olmasını sağlamıştır.

Hükümet, çifte vatandaşların Moldova'nın güvenliği veya bağımsızlığı için herhangi bir tehlike oluşturduklarını gösteren hiçbir örnek göstermemiştir. İhanetten dolayı cezalandırma, sadakatsizliği önlemek için iyi bir yoldur. Her halükarda, gizli bilgilere ulaşma, gizli servisin yaptığı soruşturmadan sonra verilen bir güvenlik yetkisine bağlanmıştır.

147. Son olarak başvuru, yeni yasanın 5 Nisan 2009 seçimlerinden bir yıl önce kabul edilmesinden şikâyet etmektedir. Bu yasanın oranlılığı, Parlamento'da sandalye elde etmek için seçim barajını % 4'ten % 6'ya çıkaran ve seçim bloklarını yasaklayan Moldova'da uygulanan seçim reformunun genel durumunda takdir edilmesi gerekmektedir (yukarıdaki paragraf 37). 5 Nisan 2009 seçim sonuçları, yeni yasanın sadece muhalefeti etkilediğini göstermektedir çünkü, kırkbir üye üzerinden yirmi biri bu yasaktan etkilenmiştir (yukarıdaki paragraf 59). Bayan Savga'nın durumu (yukarıdaki paragraf 144), bu yeni yasanın keyfi olarak uygulandığını belgelemektedir. Mahkeme için, seçimlerle ilgili kuralların, bir grup insana politik yaşamın bir parçası olmayı yasaklayıp yasaklamadığını, belirli bir seçim sistemindeki eşitsizliklerin keyfi veya kötüye kullanma olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini ve bir siyasi partiyi diğerlerine karşı kayırıp kayırmadığını bilmek önemlidir (başvuru özellikle bu kararlara gönderme yapmaktadır *Aziz/Kıbrıs*, n° 69949/01, § 28, CEDH 2004-V, ve *Yumak ve Sadak/Türkiye*, yukarıda adı geçen karar, § 121). Seçim reformu gerçekte, muhalefetin seçim perspektiflerine zarar vermek amacındaydı ve bu nedenle, 273 sayılı yasa keyfidir ve kötüye kullanıma açıktır.

3. Romen Hükümeti

148. Romen Hükümeti, 273 sayılı yasaya kanunilik ilkesi yönünden itiraz etmektedir ve bu metnin uyumlu bir şekilde uygulanmadığı için öngörülebilir olmadığını ve bu metnin hükümlerinin değişik yorumlara meydan verecek şekilde düzenlendiğini belirtmektedir.

149. Bununla birlikte, değişik üye ülkelerde uygulanan mevzuatın incelenmesinden, minimum bir Avrupa normunun milletvekili seçimlerine aday olanlara, tek vatandaşlık sahibi olmayı şart koşmadığı ortaya çıkacaktır. Çifte vatandaşlara milletvekili olmayı yasaklayan diğer Avrupa Konseyi üye ülkelerinden farklı olarak Moldova, VAS'tan doğan tüm yükümlülüklerle uymayı kabul etmiştir. Bu devletin ikinci bir vatandaşlık sahibi olma konusunda pozisyon değiştirmesi, onu bu yükümlülüklerden muaf hale getirmemektedir. Kaldı ki, Moldova Anayasası'nın 4. maddesi Moldova'nın taraf olduğu temel insan haklarıyla ilgili olan sözleşmeler ve antlaşmalar ile, ulusal yasalar arasında ihtilaf bulunması durumunda, uluslararası belgelerin üstün olacağını belirtmektedir (yukarıdaki paragraf 71). Yine aynı şekilde, Moldova Cumhuriyeti vatandaşlık ile ilgili yasanın 25. maddesi, başka bir vatandaşlığı olan bir Moldova vatandaşının, diğer Moldova vatandaşları ile aynı haklara ve ödevlere sahip olduğunu belirtmektedir (yukarıdaki paragraf 75).

150. Romen Hükümeti, Moldova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden on yedi sene sonra Savunmacı Devletin bağımsızlık için hala bir tehlikenin olduğunu savunduğunu, ancak bu konuda herhangi bir delil sunmadığını ifade etmektedir. Çifte vatandaşlık ile devletin bağımsızlığı için bir tehlikenin varlığı arasında herhangi bir nedensellik bağı bulunmamaktadır ve ulusal bağımsızlığa veya ulusal güvenliğe fiilleriyle zarar veren çifte vatandaşlığa sahip bir şahıs ile ilgili herhangi bir örnek verilmemiştir.

151. Ayrıca, söz konusu mevzuat meşru bir amaca yönelik değildir. Şüphesiz, devletin bağımsızlığının ve güvenliğinin korunması bir meşru amaç olarak kabul edilebilirler ve bunu ilgili devletin tarihi ve politik durumunu dikkate alarak takdir etmek gerekmektedir; ancak Savunmacı Hükümet'in savunduğunun tersine, bu davada, Moldova'nın tarihi ve politik durumu, devletin bağımsızlığını ve güvenliğini meşru bir amaç haline getirmemektedir. Ayrıca, 1991 ve 2000 yılları arasında kabul edilen birçok yasa, bazı kamu görevlerinde çalışmak için tek vatandaşlık kıstasını şart koştırmaktaydı. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilgili 18 Eylül 1991 ve 720 sayılı yasa bunu doğrulamaktadır. *Ždanoka/Letonya* ([GC], n° 58278/00, § 135, CEDH 2006-IV) ve *Adamsons/Letonya* (n° 3669/03, § 123, 24 Haziran 2008), kararlarına dayanan Romen Hükümeti'ne göre, tek vatandaşlık şartı, Moldova'nın bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda haklı görülse bile, zamanla ve demokrasinin güçlenmesi ile bu haklılık ortadan kalmıştır. Dolayısıyla, üç yasama dönemi boyunca birden fazla vatandaşlığı olanlara milletvekili olma imkânı tanıyan ama şimdi, yani on yedi yıl sonra, Moldova vatandaşlığından başka bir vatandaşlığa sahip olmanın Moldova için tehlike arzettiğini savunan ve çifte vatandaşlığı ihanetle eşdeğer gören Moldova'nın pozisyonunu anlamak güçtür. Milletvekillerin devlete olan sadakatini koruma amacına, birden fazla vatandaşlığı olan şahıslara bazı kamu görevlerini yasaklamakla değil, ancak ulusal çıkara zarar veren tüm davranışların cezalandırılması ile ulaşılabilir.

152. Orantılılık ilkesine gelince Romen Hükümeti, minimum bir Avrupa normunun milletvekili seçimlerine aday olanlara tek vatandaşlık sahibi olmayı şart koşmadığını tekrar etmektedir. Ayrıca *Chtoukatourov/Rusya* (n° 44009/05, § 95, 27 Mart 2008) kararında belirtildiği gibi, IHAK ile Venedik Komisyonu'nun raporları, Mahkeme'nin dikkate almak zorunda olduğu unsurlar arasında yer almaktadır ve bu raporlar, seçimlerle ilgili minimum bir Avrupa normunun olduğu argümanını desteklemektedir. Bu raporlar, iki yönüyle önemlidirler; içinde ifade edilen düşünceler – tarafsız hukuki uzmanların görüşü – ve özellikle Mahkeme'nin ve Avrupa Konseyi'nin diğer organlarının onlara atfettiği değer.

153. Romen Hükümeti, Moldova Hükümeti'nin takdir yetkisini aştığı sonucuna varmaktadır. Bu amaçla, başvurucuya adaylığını koymasına izin vermek yeterli değildir; bu hakkın etkili olabilmesi için, başvurucunun milletvekilliği yapabilmesi gerekmektedir (Romen Hükümeti *M./Birleşik Krallık*, yukarıda adı geçen karar, kararına gönderme yapmaktadır). 273

sayılı yasanın kabul edilmesi, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesindeki hakların özüne zarar vermiştir ve onları teorik hale getirmiştir ve etkisiz kılmıştır. Sonuç olarak Romen Hükümeti, Mahkeme'den Sözleşme'nin bu hükmünün ihlal edildiğine karar veren Daire kararını izlemesini talep etmiştir.

C. Mahkeme'nin değerlendirmesi

1. Genel ilkeler

154. Mahkeme sistemli bir şekilde, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin gerçek demokratik politik bir rejimde varolan öneminin ve Sözleşme sistemi içindeki önemli yerinin altını çizmektedir. *Yumak ve Sadak/Türkiye* (yukarıda adı geçen karar, § 105), kararında Mahkeme, bu maddede korunan hakların hukuk devletine dayanan gerçek bir demokrasinin temellerinin oluşturulması ve korunması için belirleyici olduklarını hatırlatmaktadır. *Mathieu-Mohin ve Clerfayt/Belçika* (2 Mart 1987, § 47, seri A n° 113) ve *Lingens/Avusturya* (8 Temmuz 1986, §§ 41 ve 42, seri A n° 103) kararlarında ise Mahkeme, serbest seçim hakkının ve ifade özgürlüğünün, özellikle politik tartışma özgürlüğünün, tüm demokratik rejimlerin temelini oluşturduğunu belirtmiştir.

155. Mahkeme içtihatları, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin aktif unsuru olan oy kullanma hakkı ile seçimlerde aday olma hakkı olan pasif unsuru arasında ayırım yapmaktadır (*Ždanoka*, yukarıda adı geçen karar, §§ 105 ve 106). Bu dava ikinci konu ile ilgilidir. Ancak, yukarıda Mahkeme'nin belirttiği gibi (paragraf 108), birden çok vatandaşlığı olanlara milletvekili olmayı yasaklamanın, Moldova'da seçmenlerin oy kullanma hakları konusunda ayrıca yan etkileri olabilir.

156. 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin pasif unsuru ile ilgili olarak Mahkeme, seçilebilirlik ile ilgili kriterlerin belirlenmesi konusunda devletlerin, geniş takdir yetkilerinin olduğunun altını çizmektedir. Mahkeme *Ždanoka/Letonya* (yukarıda adı geçen karar, § 106) davasında şunları ifade etmiştir:

« genel bir kaygıdan kaynaklandığı halde – seçilenlerin bağımsızlığının ve aynı zamanda seçmenlerin özgürlüğünün sağlanması – bu kriterler, her devletin kendine özgü tarihi ve politik durumuna göre değişmektedir. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin seçim mevzuatlarında ve Anayasa'larında öngörülen birçok durum, bu konuda mümkün olan değişik tercihlerin varlığını göstermektedir. Dolayısıyla, 3. maddenin uygulanması anlamında, tüm seçim yasalarının, ilgili ülkenin politik gelişimi ışığında takdir edilmesi gerekmektedir ».

157. Aynı şekilde, *Podkolzina/Letonya* (n° 46726/99, § 33, CEDH 2002-II) davasında Mahkeme, 3. maddenin uygulanması anlamında, tüm seçim yasalarının ilgili ülkenin politik gelişimi ışığında takdir edilmesi gerektiğini ve bir sistemde kabul edilmeyen detayların bir başka sistemde haklı gösterilebileceğini belirtmiştir. Ancak Mahkeme, bu takdir yetkisinin,

1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin temel ilkesi olan « yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasına » saygı ile sınırlı olduğunu ifade etmiştir (bkz. ayrıca *Mathieu-Mohin ve Clerfayt/Belçika*, yukarıda adı geçen karar, § 47; ve *Melnitchenko/Ukrayna*, n° 17707/02, § 55, CEDH 2004-X).

158. Devletlerin takdir yetkilerinin sınırını belirlerken Mahkeme *Aziz/Kıbrıs* (yukarıda adı geçen karar, § 28) davasında şu ifadeleri kullanmıştır:

« (...) Devletler, kendi anayasal sistemlerinde, milletvekili seçimleri ile ilgili kuralları ve kendi meclislerinin oluşumunu belirleme konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptirler, çünkü bu konudaki ilgili kriterler, her devletin kendine özgü tarihi ve politik durumuna göre değişmektedir. Ancak [Mahkeme], seçimlerle ilgili bazı kuralların şahıslara veya bir grup insana, özellikle yasama organındaki üyelerin seçilmesinde, politik yaşamın bir parçası olmayı yasaklamaması gerektiğini belirtmektedir; bu hak hem Sözleşme ile hem de tüm devletlerin Anayasa'larında güvence altına alınmıştır ».

159. Bu ilkeleri uygulayan Mahkeme *Ždanoka/Letonya* (yukarıda adı geçen karar, §§ 119 ve 135 arası) davasında, demokratik sürecin bütünlüğünü korumak için varolan tarihi nedenlerin, hakları sınırlandırmamızı haklı kılabilceğine karar vermiştir; burada söz konusu olan şahıslar, yeni oluşturulan demokratik rejimi devirmek için yapılan girişimlere aktif olarak katılmışlardır. Ancak Mahkeme, bu sınırlamaların uygulanmasının ve engellemek istedikleri tehditlerin artık güncel olmaması durumunda, uzun yıllardan sonra hala yürürlükte bulunan bu tür sınırlamaların Sözleşme ile uyumsuz olacağı izlenimi vermektedir. Sonrasında, *Adamsons/Letonya* (yukarıda adı geçen karar, §§ 123 ve 128 arası) davasında Mahkeme, zamanla birlikte, seçim haklarının genel olarak sınırlandırılmasını haklı göstermenin güç olduğunu ve belirli bir şahsın yarattığı gerçek riskin dikkate alınmasını sağlayan « bireysel » bir tavrın takınılması gerektiğini belirtmektedir.

160. *Hirst/Birleşik Krallık (n° 2)* ([BD], n° 74025/01, § 62, CEDH 2005-IX) davasında Mahkeme genel olarak, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesine uygulanan tüm şartların, seçimler yoluyla halkın iradesini tespit amacıyla olan seçim prosedürünün bütünlüğünü ve etkililiğini koruma kaygısını yansıtmaması, veya önlememesi, gerektiğini ifade etmiştir.

161. Bu konuda devletlere tanınan geniş takdir yetkisine rağmen Mahkeme son olarak, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesine uygunluğu tespit etmenin en son kendisine ait olduğunu birçok defa hatırlatmıştır. Bu amaçla Mahkeme, yapılan sınırlamaların hakların özüne zarar vermediği, onları etkisiz hale getirmediği, bu sınırlamaların meşru bir amaca yönelik olduğu ve ulaşılmak istenen amaç ile orantılı olduğu konusunda emin olmak zorundadır (bkz., örnek olarak, *Hirst/Birleşik Krallık*, yukarıda adı geçen karar, § 62, ve *Yumak ve Sadak*, yukarıda adı geçen karar, § 109).

2. Genel ilkelerin bu davada uygulanması

162. Mahkeme yukarıda, başvurunun 273 sayılı yasanın mağduru olduğu sonucuna varmıştır (paragraf 111). Mahkeme ayrıca, başvurunun Nisan 2009 ile Temmuz 2009 seçimlerinde milletvekili seçildiğini gözlemlemektedir (yukarıdaki paragraflar 59 ve 66). Anayasa Mahkemesi'nin milletvekilliğini onaylaması için başvuru, Romen vatandaşlığından vazgeçmek için bir prosedür başlatmıştır (yukarıdaki paragraflar 60-61 ve 66). Sonuç olarak Mahkeme, başvurunun 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile korunan haklarına bir müdahale olduğunu belirtmektedir. Bu müdahale, yasallık ilkesinin gerekliliklerine cevap vermemesi, meşru bir amaca yönelik olmaması ve orantılı olmaması durumunda Sözleşme'nin ihlalini oluşturmaktadır.

a) Yasallık

163. Mahkeme, 273 sayılı yasa ile birden fazla vatandaşlığı olan şahıslara milletvekili olmayı yasaklamanın açık hükümlerle düzenlendiğini belirtmektedir. Ayrıca, kabul edilmesinden sonra bu yasa, Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Dolayısıyla Mahkeme, ilgili mevzuatın öngörülebilirlik kriterlerini karşıladığını ifade etmektedir. Her ne kadar Anayasa'ya göre Moldova iç hukukunun bir parçası olan ve yasa üstünde olan VAS'ın 17. maddesi ile ilgili yasa arasında bir uyumsuzluk olsa da Mahkeme, görünüş itibarıyla bu normlar arasında varolan çatışmayı çözümleyi gerekli görmemektedir. Ancak söz konusu tedbirin orantılılığını incelerken Mahkeme, çok yakından VAS'ın kapsamını dikkate alacaktır.

b) Meşru amaç

164. Sözleşme'nin 8, 9, 10 ve 11. maddelerinden farklı olarak 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi, bu hükümle ilgili meşru kabul edilecek amaçları saymamaktadır. Hükümet, 273 sayılı yasa ile öngörülen yasak ile ilgili olarak, birçok meşru amacın var olduğunu öne sürmüştür: milletvekillerin sadakatini sağlamak, devletin varlığını ve bağımsızlığını korumak ve devletin güvenliğini güvence altına almak. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu yasak için öngörülen meşru amacın milletvekillerin sadakatini sağlamak olduğuna ve birden fazla vatandaşlığı olan milletvekiline izin vermenin, milletvekilliği görevinin bağımsızlığı anayasal ilkesine, devletin egemenliğine, ulusal güvenliğe ve gizli bilgilerin yayınlanmaması ilkesine aykırı olduğuna karar verdiğini gözlemlemektedir (yukarıdaki paragraf 56). Yasa tasarısının meşru amacını açıklarken Adalet Bakanı yardımcısı, başka bir ülkenin vatandaşlığını alan bir şahsın bu ülkeye karşı politik ve hukuki yükümlülükleri bulunduğundan dolayı, Moldova Cumhuriyeti ve ilgili şahsın vatandaşlığının olduğu diğer başka ülke ile ilgili yükümlülükler söz konusu olduğu zaman, bir çıkar çatışması söz konusu olabileceğini beyan etmiştir (yukarıdaki paragraf 39).

165. Mahkeme'ye sunulan tüm beyanlarda ifade edilen (yukarıdaki paragraflar 137, 144 ve 151) milletvekillerin sadakatini sağlama meşru amacı konusunda Mahkeme, ilgili yasağı haklı göstermek için taraflarca öne sürülen « sadakat » kavramının açıkça belirlenmediğini ve bunun içeriği ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmadığını belirtmektedir. Ancak taraflar, sadakat kavramının devletin varlığı ve bağımsızlığı ile ulusal güvenlikle ilgili sorunlara bağlı olduğu konusunda hemfikir görünmektedir. Bir vatandaşın Moldova vatandaşlığına geçmesi veya bu vatandaşlığını tekrar alması durumunda ettiği sadakat yemini, devletin Anayasa'sına ve yasalarına saygı gösterme ve devletin bütünlüğüne ve çıkarlarına zarar veren her türlü eylemden kaçınma zorunluluğuna gönderme yapmaktadır (yukarıdaki paragraf 76).

166. Mahkeme, devlete karşı sadakat ile hükümete karşı sadakat arasında bir fark olduğu kanaatindedir. Devlete karşı sadakati sağlama zorunluluğu, seçim ile ilgili haklara haklı olarak, sınırlama getirilmesi için meşru bir amaç olabilmesine karşın, hükümete karşı sadakat, meşru bir amaç niteliğinde olamaz. Hukukun üstünlüğüne ve temel hak ve özgürlüklere bağlı demokratik bir devlette, özellikle muhalefette olan milletvekillerinin rolü, hükümetin politikasını değerlendirerek ve onun hak önünde hesap vermesini sağlamak ve bu şekilde, seçmenleri temsil etmektir. Ayrıca, bazen açıkça birbirleriyle çelişen, değişik meşru amaçların izlenmesi kabuledilebilir; bu durum, çoğulculuğu sağlamak ve seçmenlere kendi politik düşüncelerini yansıtan tercihler arasında seçim yapmak için gerekli olabilir. Böylece Mahkeme yukarıda belirttiği gibi, fikirlerin korunması ve bu fikirleri ifade etme özgürlüğü, özellikle 10. ve 11. madde ile birlikte tüm Sözleşme ile güvence altına alınan özgürlüklerin amaçlarından birini oluşturmaktadır. Milletvekilleri söz konusu olduğu zaman, milletvekillerinin çoğulculuğu ve demokrasinin işleyişini koruma yönünde oynadıkları rol dikkate alındığında, bu ilke daha fazla bir önem arz etmektedir (genel olarak siyasi partilerin ifade özgürlüğünün önemi ile ilgili olarak, bkz. *Refah Partisi ve diğerleri/Türkiye* [BD], n°s 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, § 88, CEDH 2003-II).

167. Milletvekillerinden beklediğimiz devlete karşı sadakat türü ile ilgili olarak Mahkeme, bunun, ilke olarak, ülkenin Anayasası'na, yasalarına, kurumlarına, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeyi içerdiği kanaatindedir. Ancak bu durumda saygı kavramı, bu alanlardan bir tanesinde yapılacak değişim iradesinin, devletin yasalarına uygun olması ile sınırlandırılması gerekmektedir. Bunun dışındaki tüm davranışlar, milletvekillerinin kendi seçmenlerinin, özellikle azınlık gruplarının, düşüncelerini temsil etme kapasitesine zarar verir. Mahkeme önceki kararlarında, bir siyasi partinin, devletin belli bir nüfus grubunun durumu konusunda tartışma ortamı yaratmasından ve devletten demokratik kurallar çerçevesinde ilgili herkesi tatmin edecek çözümler üretmesini istemesinden dolayı kapatılmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Aynı şekilde bu davada,

çifte vatandaşlığı olan milletvekillerinin sunmak istedikleri bir politik programın, başkaları tarafından devletin mevcut yapısına ve ilkelerine aykırı kabul edilmesi, bu programın demokratik kurallara aykırı olduğunu göstermemektedir. Demokrasinin en belirgin özelliği, değişik politik programların önerilmesini ve tartışılmasını sağlamaktır. Demokrasinin kendisine zarar vermemek şartıyla, bu programlar mevcut devlet yapısını dahi tartışmaya açabilir (*Sosyalist Parti ve diğerleri/Türkiye*, 25 Mayıs 1998, §§ 45 ve 47, *Recueil* 1998-III ; ve *Manole ve diğerleri/Moldova*, n° 13936/02, § 95, CEDH 2009-...).

168. Bu ifadeler ışığında Mahkeme, Hükümet'in iddia ettiği gibi, söz konusu tedbirin gerçekte, devlete karşı olan sadakati sağlama amacına yönelik olup olmadığını inceleyecektir. Bu amaçla Mahkeme, 273 sayılı yasanın tüm seçim reformlarının üçüncü bölümünü oluşturmaktadır ve diğer düzenlemeler seçim barajını yükseltme ve seçim bloklarını yasaklama amacındadır (yukarıdaki paragraf 37). Bu tedbirlerin hepsi, geçmişte Parlamento'ya girmek için belirlenen seçim barajını aşma amacıyla yeteri kadar oy almakta zorlanan ve bunun için seçim blokları oluşturan (yukarıdaki paragraf 31 ve 33) muhalefet için zarar verici sonuçlar doğurmaktadır. Nisan 2009 seçimlerinden sonra seçilen 101 milletvekilinden, sadece muhalefetten seçilenler arasından yirmi bir milletvekilinin 273 sayılı yasadaki etkilenmesi, bu yeni yasanın orantısız bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Sinistre'de yaşayan ve birçoğunun Rus vatandaşlığı olan şahısların bu yasadaki etkilenmemesine ilişkin başvurucunun argümanı, mevzuatın gerçek amacı konusunda kaygıları artırmaktadır (aşağıdaki paragraf 187, ancak Mahkeme, bu ayrımla ilgili karışıklığı dile getirmiştir). Mahkeme son olarak, değişikliklerin milletvekili seçimlerinden bir yıldan önce yapılmasının dikkat çekici olduğu kanaatindedir (yukarıdaki paragraf 44). Nisan 2009 seçimlerinden sonra seçim mevzuatında yeni bir değişiklik daha yapılmıştır. Muhalefetteki siyasi partiler, bu değişikliği eleştirmişler ve bu değişikliğin amacının iktidardaki siyasi parti ile kendi siyasi ittifaklarının durumunu düzeltme perspektifi ile yapıldığını belirtmişlerdir (yukarıdaki paragraf 63). Bu noktada Mahkeme, seçim mevzuatının sık sık değiştirilmesi veya seçimlerden hemen önce yapılan değişikliklerin, haklı veya haksız, iktidarı elinde bulunduranların bir aracı haline gelmesi olarak anlaşılma riskine karşı tedbirli olmak gerektiğini ifade eden Venedik Komisyonu'nun seçimler konusunda uyulması gereken kurallar dizinine gönderme yapmaktadır (yukarıdaki paragraf 86). Ayrıca yükümlülükler ve taahhütlerine saygı Komisyonu'nun ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin, bu değişikliklerle ilgili kaygılarını dile getirmeleri anlamlıdır. Bu değişiklikler, onların gözünde, politik güçlerin etkili bir biçimde politik sürece katılımlarını sınırlandırmakta ve çoğulculuğu zayıflatmaktadır (yukarıdaki paragraflar 47 ve 49-50).

169. Makamların oy kullanma veya seçimlerde aday olma hakkına önemli sınırlamalar getirdikleri zaman ve özellikle, bu değişikliklerin

seçimden hemen önce yapıldığı zaman, söz konusu tedbirle ulaşılmak istenen meşru amaç konusunda, kendi beyanlarına destek amacıyla Mahkeme'ye gerekli açıklamalarda bulunmak, Hükümet'e aittir. Ayrıca, bu dava ile birlikte başka davalarda da olduğu gibi, eğer söz konusu tedbir, siyasi partilerin etkili bir şekilde politik sürece katılma kapasiteleri üzerinde ağır sonuçlar doğuruyorsa, Hükümet'in bu değişikliklerin meşru amaçlara yönelik olduğunu gösteren unsurlar öne sürmesi zorunluluğu vardır. Bu davada Hükümet, çifte vatandaş olan bir milletvekilinin Moldova Devleti'ne karşı sadakatsizlikte bulunduğu dair bir örnek dahi sunamamıştır. Seçim politikasının değiştirilmesi, bu konuda herhangi bir açıklama getirmemiştir. Sadece Anayasa Mahkemesi kararında, Moldova Devleti'ni zayıflatmaya çalışan hareketlere gönderme yapmıştır. Ayrıca, bazı unsurlar, söz konusu yasanın uyumsuz bir şekilde uygulandığı izlenimi vermektedir (yukarıdaki paragraf 144).

170. Bu şartlarda Mahkeme, söz konusu tedbirle ulaşılabilecek meşru amacın, milletvekillerinin devlete olan sadakatini sağlamayı güvence altına alma olduğu konusunda ikna olmamıştır. Ancak, yasağın orantılılığı ile ilgili vardığı sonucu göz önüne alan Mahkeme, bu konuda bir karar vermesine gerek olmadığı kanaatindedir. Dolayısıyla Mahkeme, birden fazla vatandaşlığı olan şahıslara uygulanan yasağın meşru bir amaca yönelik olduğu konusunda karar vermemektedir.

c) Orantılılık

171. İlk olarak Mahkeme, az sayıda Avrupa Konseyi üyesinin çifte vatandaşlara, milletvekili olma hakkını yasakladığını gözlemlemektedir (yukarıdaki paragraf 87). Yasaklamanın bariz olduğu Moldova dışındaki üç ülkeden ikisi, vatandaşlarına ikinci bir vatandaşlığı almasını yasaklamaktadırlar; kaldı ki bu üç ülkeden hiçbirisi VAS'ın 17. maddesini imzalamamıştır (yukarıdaki paragraf 89). Değişik etnik kökenden gelen halklara sahip olan Eski Yugoslavya devletleri, en azından bazı şartlarda, çifte vatandaşlığı kabul etmektedirler ve bu devletlerden hiçbirisi, birden fazla vatandaşlığı olanlara milletvekili seçimlerine katılmayı yasaklamamaktadır (yukarıdaki paragraf 92).

172. Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerinin uygulamalarının incelenmesi, bu konuda bir konsensüs olduğunu göstermektedir: Halk değişik etnik kökenden oluşuyorsa ve birden fazla vatandaşlığa izin verildiği zaman, çifte vatandaşlığı olan milletvekillerin sayısı yüksek olsa bile, birden fazla vatandaşlık sahibi olmak, milletvekili için bir seçilemezlik nedeni değildir. Ancak, özel tarihi veya politik nedenler olduğu zaman, bu konsensüse rağmen değişik bir tavır haklı gösterilebilir.

173. Mahkeme, çifte vatandaşlık konusunda yüksek bir orana sahip olan ve yakın bir tarihte bağımsızlığını ilan eden Moldova'nın özel durumu üzerinde durma konusunda ısrarlıdır. Bu ülkenin tarihi ışığında (paragraflar 11 ve 18 arası) Mahkeme, 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettiği zaman

Moldova'nın, devletin bağımsızlığına ve güvenliğine gelebilecek muhtemel tehditleri önlemek, istikrarı sağlamak ve zayıf olan demokratik kurumları kurmak ve güçlendirmek için şüphesiz bir çıkarının olduğunu belirtmektedir. Bölgenin diğer devletleri ile ilgili olarak Mahkeme, – çifte vatandaşlığı kabul eden – Romanya'da, 2003 yılında çifte vatandaşlara uygulanan ve milletvekili olmalarını yasaklayan hükmün kaldırıldığını belirtmektedir. Şu anda Bulgaristan, Moldova ile aynı tavrı takınmaktadır (yukarıdaki paragraf 87). Ukrayna çifte vatandaşlığı yasaklamaya devam etmektedir (yukarıdaki paragraf 90). 273 sayılı yasa ile getirilen sınırlama, özel politik ve tarihi durum ile devletlerin sahip olduğu takdir yetkisinin dikkate alarak incelenmesi gerekmektedir (*Ždanoka/Letonya*, yukarıda adı geçen karar, § 121). Dolayısıyla Mahkeme, 1991 yılında yapılan bağımsızlık bildirisinden hemen sonra, Moldova'nın birden fazla vatandaşlığı olanlara milletvekili olmayı yasaklayabileceğini inkar etmemektedir.

174. Mahkeme ancak, bu yasağın 1991 yılında değil ama 2008 yılında, yani Moldova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden on yedi sene sonra ve çifte vatandaşlığı kabul etmesinden yaklaşık olarak beş sene sonra yapıldığını, ifade etmektedir. Bu şartlarda Mahkeme, bu tedbirin Moldova'nın yasalarını, kurumlarını ve ulusal güvenliğini korumak amacıyla yapıldığı konusundaki Hükümet'in argümanının ikna edici olmadığı kanaatinde. Seçim haklarına genel sınırlama getiren yeni düzenlemeleri haklı göstermek için, önemli derecede zorlayıcı nedenlerin varlığı gereklidir. Ancak Hükümet, çifte vatandaşlıkları olanların sadakati ile ilgili kaygının neden yakın tarihte başladığını et bu kaygıların neden Moldova'nın ilgili yasayı değiştirerek çifte vatandaşlığı kabul ettiği dönemde olmadığını belirtmemiştir. Hükümet, ilgili şahısların sayısının – hâlihazırda milletvekillerin beşte birinin ya ikinci vatandaşlığı vardır yada ikinci vatandaşlığı almak için talepte bulunmuşlardır – bu durumu haklı gösterdiğini söylemektedir (yukarıdaki paragraf 140). Mahkeme, verilen sayıların yüksek olduğunu kabul etmektedir, ancak halkın bir kesiminin çifte vatandaş olduğunun (yukarıdaki paragraflar 26 ve 28 arası) ve bu şahısların kendi kaygılarının ve politik düşüncelerinin milletvekilleri tarafından temsil edilme hakları olduğunun altını çizmektedir.

175. Ayrıca Mahkeme, seçim ile ilgili haklara yapılan genel sınırlamaların haklı gösterilmesinin zamanla zorlaştığını ve grupların değil ama belirli şahısların yarattığı gerçek riskin dikkate alınmasını sağlayan « bireysel » bir tavrın göz önünde bulundurulmasının gerektiğini belirten *Adamsons* kararına (yukarıda adı geçen karar, § 123) gönderme yapmaktadır. Bu davada Mahkeme, Moldova'nın yasalarını, kurumlarını ve ulusal güvenliğini korumak için başka yöntemler olduğunu düşünmektedir. Bu şekilde, yasadışı veya ulusal çıkarları tehdit eden davranışlar için verilecek cezalar önleyici bir sonuç doğurmaktadır ve belirli bir şahıstan gelebilecek her türlü tehdide cevap verebilmektedir. Bununla birlikte,

Hükümet, güvenlik sisteminin yeterli derecede hassas ve gizli bilgileri korumayı sağlamadığını öne sürmemiştir. Bu iki tip tedbir, özel şartlardan ve özel bilgiler temelinden hareketle, devletin çıkarları için varolan ciddi tehditleri belirleme amacındadır. Tüm çifte vatandaşların, ulusal güvenlik ve ulusal bağımsızlık için tehdit oluşturduğu genel prensibinden hareket edemeyeceğimizi kaydetmemiz gerekmektedir. Mahkeme, doğrudan doğruya demokrasi veya bağımsızlık için tehdit oluşturan durumun, böyle bir yönetime öncelik verilerek ortadan kaldırılabileceğini hatırlatmaktadır (*Adamsons*, yukarıda adı geçen karar, § 125).

176. Ayrıca ve her halükarda, tarihi ve politik unsurların, Moldova tarafından özgürce kabul edilen VAS'tan, uluslararası yetkili organların sonuçlarından ve tavsiye kararlarından doğan sorumluluklar kapsamına yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ancak konu bakımında yetki *ratione materiae* meselesinin incelenmesi gerekmektedir (yukarıdaki paragraflar 131 ve 132 arası). Sözleşme tarafından verilen güvencelerin yorumlanmasında ve ilgili alanda, ortak bir Avrupa normunun olup olmadığını belirlemek için Mahkeme, özellikle de Avrupa Konseyi'nin belge ve raporları dahil olmak üzere ilgili uluslararası belge ve raporları dikkate almak zorunda olduğunu her zaman söylemektedir. Hangi belge ve raporların dikkate alınması gerektiğine ve onlara atfedilecek öneme karar verme yetkisi Mahkeme'ye aittir. Eğer ortak bir norm var ise ve Savunmacı Devlet buna uymuyorsa, Mahkeme bu durumu, Sözleşme hükümlerini özel durumlarda yorumlama söz konusu olduğu dikkate almaktadır (bkz. özellikle *Demir ve Baykara*, yukarıda adı geçen karar, §§ 85-86, ve *Chtoukatourov/Rusya*, yukarıda adı geçen karar, § 95). Bu davada Mahkeme, 273 sayılı yasanın oranlılığını belirlerken, VAS hükümlerini, IHAK'ın ve Venedik Komisyonu'nun raporlarını ve kararlarını (yukarıdaki paragraflar 45 ve 51), Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin kararlarını (yukarıdaki paragraflar 48 ve 50 arası) göz önünde bulunduracaktır. VAS'a referans yaparken Mahkeme, başvurunun çifte vatandaş hakkı olup olmadığını incelemeyecektir; ancak Savunmacı Devlet'in, çifte vatandaş olmasından dolayı, başvurunun seçildikten sonra milletvekilliğini yerine getirme hakkının sınırlandırmasını ve bu sınırlandırmanın 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesine uyumlu olup olmadığını inceleyecektir.

177. Yukarıda belirtilen raporların ve yorumların içeriği ile ilgili olarak Mahkeme, Venedik Komisyonu'nun, IHAK'ın, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin ve yükümlülükler ve taahhütlere saygı Komisyonu'nun, söz konusu yasak ile ilgili eleştirilerinde hemfikir olduklarını gözlemlemektedir (yukarıdaki paragraflar 45 ve 51 arası). 273 sayılı yasanın ayrımcı etkileri ve birçok politik gücün politik sürece katılma kapasiteleri üzerindeki sonuçları ile ilgili kaygılar dile getirilmiştir. Ayrıca Mahkeme, VAS'ın 17. maddesini ve Moldova'nın bu hükümden doğan, birden fazla vatandaşlığı olan Moldova vatandaşlarıyla diğer Moldova

vatandaşlarının aynı haklara ve ödevlere sahip olmasını sağlama yükümlülüğünü kaydetmektedir (yukarıdaki paragraf 85).

178. Son olarak Mahkeme, seçimler ile ilgili haklara getirilen sınırlamaların, bazı şahısları veya grupları ülkenin politik yaşamına katılmasını engelleme amacıyla olmaması gerektiğini hatırlatmaktadır (yukarıdaki paragraf 158). Bu bağlamda Mahkeme, yasa kabul edilirken muhalefette olan partilere etkisinin ve yasanın orantılı olmamasının altını çizmektedir (yukarıdaki paragraf 168). Demokrasinin ve çoğulculuğun diyaloga ve uzlaşya dayanması gerekmektedir. Bu diyalog ve uzlaş, demokratik bir toplumun değerlerinin korunması ve yüceltilmesi için bireyler tarafından zorunlu olarak yapılması gereken değişik fedakarlıklar içermektedir (*Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri/Türkiye*, 30 Ocak 1998, § 45, *Recueil* 1998-I, ve *Leyla Şahin/Türkiye* [BD], n° 44774/98, § 108, CEDH 2005-XI). Bu diyalog ve etkili bir demokrasi için gerekli olan fikir alışverişini geliştirmek amacıyla, muhalefetteki siyasi partilerin, kendilerini seçen seçmenleri temsil etme, onların kaygılarını iletme ve çıkarlarını savunma imkânı veren şartlarda, siyasi arenaya ulaşabilmeleri önemlidir (*Hristiyan Demokrat Halkçı Parti/Moldova*, n° 28793/02, § 67, CEDH 2006-II).

179. Mahkeme, sadece veya esasen muhalefet aleyhine yapılmış görünen ve özellikle nitelikleri gereği, muhalefetteki siyasi partilerin birgün iktidara gelme şanslarını ortadan kaldıran tüm tedbirleri, büyük bir özenle incelemek zorundadır. Bu tip bir kısıtlama, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile korunan hakları, özlerine zarar verecek ve onları anlamsız kılacak şekilde sınırlamaktadır. Seçimden önce, yani iktidardaki partiye gelen oylarda gerileme olduğu bir dönemde (yukarıdaki paragraflar 31 ve 44 arası), söz konusu yasağın yapılması bu tedbirin orantısız olduğunu ortaya koyan başka bir durumdur.

180. Yukarıdaki tüm hususlar ışığında ve Moldova'nın tarihi ve politik durumuna rağmen Mahkeme, birden fazla vatandaşlığı olan şahısların milletvekilliği yapmasını engelleyen 273 sayılı yasa hükümlerinin, orantısız olduğuna ve 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesini ihlal ettiğine karar vermektedir. Dolayısıyla Hükümet tarafından öne sürülen konu bakımından yetki *ratione materiae* itirazının reddedilmesi gerekmektedir.

III. SÖZLEŞME'NİN 14. MADDESİ İLE BİRLİKTE EK 1 NOLU PROTOKOL'ÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDASI ÜZERİNE

A. Daire'nin vardığı sonuçlar

181. Daire, Sözleşme'nin 14. maddesi anlamında öne sürülen sorunların 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi altında incelenen problemlerle aynı

olduğunu belirtmiştir ve dolayısıyla, 14. madde ile ilgili şikâyetin ayrıca incelenmesine gerek olmadığı sonucuna varmıştır.

B. Tarafların iddiaları

1. Moldova Hükümeti

182. Hükümet, 273 sayılı yasanın 21 § 3 maddesinin (yukarıdaki paragraf 80) Sinistre’de yaşayanları, birden fazla vatandaşlığı olan milletvekillerine uygulanan yasaktan korumamaktadır, ama Sinistre’deki kurumları bu kanun kapsamı dışında tutmakta olduğunu savunmaktadır. Hükümet, bu konuda ayrı bir sorun olmadığına karar veren Daire kararına katılmaktadır.

2. Başvurucu

183. Başvurucu, 21 § 3 maddesinin yorumlanması ile ilgili Hükümet’in açıklamalarına itiraz etmektedir ve yasa metninin yeteri kadar açık olduğunu, Sinistre kurumlarındaki seçmenlere değil, Sinistre’de yaşayan şahıslara uygulandığını ve bu kurumların her halükarda Hükümet tarafından tanınmadığını ifade etmektedir. Başvurucu, 14. madde altında ayrı bir sorun olduğunu çünkü 273 sayılı yasanın açıkça bir kısmının Rus vatandaşlığı olmasına rağmen, Sinistre’de yaşayan Moldova vatandaşlarını kapsam dışında bırakmıştır. Bu farklı muamelenin hiçbir haklı tarafı bulunmamaktadır.

184. Başvurucu Mahkeme’den, ayrıca Sözleşme’nin 14. maddesi ile birlikte 1 Nolu Protokol’ün 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermesini talep etmiştir.

3. Romen Hükümeti

185. Romen Hükümeti de, Sinistre ile ilgili olarak 273 sayılı yasanın 21 § 3 maddesinin Hükümet tarafından dar yorumlandığını ifade etmektedir: Romen Hükümeti’ne göre, bu yorum şekli yorumla ilgili genel ilkelere aykırıdır. Sinistre’deki kurumları ve makamları tanımayan Hükümet, Moldova tarafından kabul edilen yasanın bu kurumların bünyesindeki seçimlere uygulandığını iddia edememektedir. IHAK’ın bu farklı muameleyi haksız bulduğunun altını çizen Romen Hükümeti, Mahkeme’den IHAK’ın bu karara önem vermesini istemiştir (*Cobzaru/Romanya*, n° 48254/99, §§ 49 ve 50, 26 Temmuz 2007, kararına gönderme yapmaktadır).

186. Sonuç olarak Romen Hükümeti, Mahkeme’den, Sözleşme’nin 14. maddesi ile birlikte 1 Nolu Protokol’ün 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermesini istemiştir.

C. Mahkemenin değerlendirmesi

187. Mahkeme, çok açık olmayan 273 sayılı yasanın 21 § 3 maddesinin metninin yorumu ile ilgili olarak bir uyuşmazlığın olduğunu gözlemlemektedir. Mahkeme, taraflarca yapılan her iki yorumun da mümkün olduğunu, ulusal mevzuatın yorumunun kendisine ait olmadığını ve bu sorunun ulusal yargı organlarının görevi olduğunu belirtmektedir.

188. Bu davada, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine karar veren Mahkeme, Sözleşme'nin 14. maddesi ile ilgili başvurucunun şikâyetinin ayrıca incelenmesine gerek olmadığı sonucuna varmaktadır.

IV. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI ÜZERİNE

189. Sözleşme'nin 41. maddesine göre,

« Mahkeme işbu Sözleşme ve Protokolleri'nin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder. »

A. Zarar

190. Başvurucu maddi veya manevi zarar ile ilgili talepte bulunmamıştır.

B. Yargılama giderleri

191. Başvurucu, detaylı ve belgeli bir şekilde, Büyük Daire önündeki yargılama ile ilgili olarak yaptığı ek masraflar için 5 021,83 euro (EUR) talep etmektedir (bu miktar, duruşmada hazır bulunması için yapılan harcamaları da kapsamaktadır). Başvurucu, Daire önünde yaptığı masraflarda dâhil olmak üzere, toplam olarak 8 881,83 EUR istemektedir.

192. Hükümet, bu taleplerle ilgili olarak Büyük Daire önünde beyanda bulunmamıştır.

193. Mahkeme, Daire'nin kendi önündeki yargılamada yapılan giderler için 3 860 EUR ödenmesine karar verdiğini hatırlatmaktadır. Büyük Daire önündeki prosedür ile ilgili olarak ayrıca yeni belgeler sunulmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, istenen miktarın hepsinin ödenmesine karar vermektedir.

C. Gecikme Faizi

194. Mahkeme gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğu kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Savunmacı Hükümet tarafından öne sürülen *ratione materiae* ile ilgili itirazı esasa bağlamaya ve bu itirazı reddetmeye;
2. Savunmacı Hükümet tarafından öne sürülen diğer ön itirazları reddetmeye;
3. Sözleşme'ye Ek 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine;
4. Sözleşme'nin 14. maddesi ile birlikte 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile ilgili şikayetin ayrıca incelenmesine gerek olmadığına ;
5.
 - a) Savunmacı Devlet, üç ay içinde, yargılama gideri olarak 8 881,83 EUR'yu (sekiz bin sekiz yüz seksen bir euro, seksen üç sent), ödeme tarihinde geçerli olan kur üzerinden Moldova Leyi'sine çevirerek ve miktara yansıtılabilecek her türlü vergi ve masraflarla birlikte, başvucuya ödemesine;
 - b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin sona ermesinden, ödeme gününe kadar geçen süre için, yukarıdaki miktarlara Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;

Karar vermiştir.

Fransızca ve İngilizce hazırlanan bu karar, Strazburg İnsan Hakları Sarayında, 27 Nisan 2010 tarihinde kamuya açık bir duruşmada ilan edilmiştir.

Michael O'Boyle
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Peer Lorenzen
Başkan

© **Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012.** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri Fransızca ve İngilizce'dir. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır ve Mahkeme, kalitesi konusunda herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarının veritabanı olan HUDOC üzerinden (<http://hudoc.echr.coe.int>) veya HUDOC'un bildirdiği başka veritabanları üzerinden yüklenebilir. Davanın isminin tamamen yazılması, yukarıdaki telif hakkıyla ilgili ifadeler kullanılması ve insan haklarına destek Fonu'na referans yapılması şartıyla ticari olmayan amaçlarla kullanılabilir. Bu çevirinin tamamını veya bir kısmını ticari amaçlarla kullanmak isteyen herkesin, bu durumu belirtilen adrese bildirmesi rica olunur: publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.** The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.**

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Tout personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.